

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

CENTRUM BIOLOGIE, GEOVĚD A ENVIGOGIKY

**SROVNÁNÍ GEOGRAFICKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKU
A V SASKU SE ZAMĚŘENÍM NA VÝUKU REGIONÁLNÍ
GEOGRAFIE ČESKÉ REPUBLIKY A SASKA**
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Gabriela Kostová

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor Ma-Ge

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Jaroslav DOKOUPIL, Ph.D.

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 28. června 2013

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Jaroslavu Dokoupilovi, Ph.D. za vstřícnost a poskytnutí odborné pomoci při vedení této práce.

Dále děkuji všem učitelům, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, jež je součástí této diplomové práce.

Obsah

1. Úvod a vymezení cílů diplomové práce	4
2. Metodika práce	5
3. Rozbor literatury	6
4. Vzdělávací soustavy České republiky a Svobodného státu Sasko	7
4.1. Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání	7
4.2. Vzdělávací soustava České republiky	7
4.3. Vzdělávací soustava Spolkové republiky Německo	12
4.3.1. Vzdělávací soustava Svobodného státu Sasko	12
4.4. Komparace vzdělávacích soustav České republiky a Svobodného státu Sasko ...	17
5. Kurikula České republiky a Svobodného státu Sasko	23
5.1. Pojem „kurikulum“	23
5.2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání v České republice	25
5.2.1. Klíčové kompetence	26
5.2.2. Vzdělávací oblasti	27
5.2.3. Průřezová témata	28
5.2.4. Rámcový učební plán	28
5.3. Učební plán pro střední školy ve Svobodném státu Sasko (<i>Lehrplan – Mittelschule</i>)	28
5.3.1. Učební plán pro střední školy ve Svobodném státu Sasko – zeměpis (<i>Lehrplan – Mittelschule – Geographie</i>)	29
5.3.1.1. Popis učebních cílů (<i>Beschreibung der Lernziele</i>)	30
5.3.1.2. Cíle a úkoly střední školy (<i>Ziele und Aufgaben der Mittelschule</i>)	31
5.3.1.3. Mezipředmětové vyučování (<i>Fächerverbindender Unterricht</i>)	33
5.3.1.4. Naučit se učit (<i>Lernen lernen</i>)	34

5.4.	Komparace kurikulárních dokumentů České republiky a Svobodného státu Sasko	
		34
6.	Geografické vzdělávání.....	37
6.1.	Geografické vzdělávání podle RVP ZV v České republice.....	37
6.1.1.	Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Zeměpis (Geografie).....	38
6.1.2.	Průřezová témata vzdělávacího oboru Zeměpis (Geografie)	39
6.1.3.	Rámcový učební plán pro vzdělávací obor Zeměpis (Geografie).....	40
6.1.4.	Tematický celek regionální geografie České republiky v RVP ZV	41
6.2.	Geografické vzdělávání podle učebního plánu pro střední školy ve Svobodném státu Sasko	42
6.2.1.	Cíle a úkoly předmětu geografie	42
6.2.2.	Rámcový učební plán pro zeměpis (<i>Studentafel für die Mittelschule</i>).....	44
6.2.3.	Přehled učebních celků.....	45
6.2.4.	Tematický celek regionální geografie Saska v učebním plánu pro střední školy	46
6.3.	Komparace geografického vzdělávání v České republice a ve Svobodném státu Sasko	50
6.3.1.	Komparace výuky regionální geografie České republiky a výuky regionální geografie Saska	51
7.	Analýza vzdělávacích programů vybraných škol v Plzeňském kraji a ve Svobodném státu Sasko	54
7.1.	11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání.....	54
7.2.	Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA.....	56
7.3.	Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ..	58
7.4.	Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Tvůrčí škola děti baví.....	61
7.5.	121. Mittelschule „Johann Georg Palitzsch“ Dresden – Schulprogramm	62

7.6.	Heinrich-von-Kleist-Mittelschule Lichtenstein – Schulprogramm	62
7.7.	Gerhart-Hauptmann-Mittelschule Limbach-Oberfrohna – Schulprogramm	63
7.8.	Mittelschule Grimma – Schulprogramm	63
7.9.	Komparace vzdělávacích programů vybraných škol v Plzeňském kraji a ve Svobodném státu Sasko	64
8.	Dotazníkové šetření.....	66
9.	Závěr.....	69
10.	Resumé	71
11.	Literatura a zdroje.....	72
11.1.	Školní vzdělávací programy	74
12.	Přílohy	I

1. Úvod a vymezení cílů diplomové práce

Název této diplomové práce je Srovnání geografického vzdělávání v Česku a v Sasku se zaměřením na výuku regionální geografie České republiky a Saska. V minulých letech proběhla v České republice významná školská reforma, jež spočívala v přechodu od jednotných učebních osnov pro všechny školy k vytvoření rámcových vzdělávacích programů (RVP) pro všechny stupně škol. Všechny školy mají také nově povinnost vytvářet si své vlastní jedinečné školní vzdělávací programy (ŠVP), které z RVP vycházejí. Tato reforma přirozeně probíhala postupně v několika letech z důvodu návaznosti vzdělávání na jednotlivých stupních škol, povinnost výuky na základních školách podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání byla zavedena od září 2007 (MŠMT 2012). Zajímavou se proto jeví možnost analyzovat výuku regionální geografie podle nově vytvořených školských dokumentů v České republice a porovnat ji se vzdělávacím systémem v jiné zemi. Pro toto srovnání byla vybrána sousední Spolková republika Německo, konkrétně Svobodný stát Sasko z důvodu geografické blízkosti.

Prvním hlavním cílem předkládané diplomové práce je tak analýza geografického vzdělávání v České republice a geografického vzdělávání ve Svobodném státu Sasko, a to se zaměřením na výuku regionální geografie České republiky na druhém stupni základních škol a na výuku regionální geografie Saska na odpovídajícím stupni školy.

Druhým hlavním cílem této práce je následné srovnání zjištěných údajů na základě předchozí analýzy a nalezení shodných nebo naopak rozdílných znaků v obou systémech geografického vzdělávání.

K naplnění těchto hlavních cílů vedou jednotlivé dílčí cíle. Mezi ně jsou zařazeny analýza vzdělávacího systému v České republice a v Sasku a dále analýza kurikula Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) a učebního plánu pro saské střední školy (*Lehrplan – Mittelschule*), a to zejména částí těchto dokumentů, jež se týkají geografického vzdělávání na druhém stupni základní školy v České republice a odpovídajícím stupni škol v Sasku.

Posledním dílčím cílem této diplomové práce je analýza školních vzdělávacích programů vybraných škol v Plzeňském kraji a v Sasku a srovnání přístupů ke vzdělávání zvoleného tematického celku na vybraných školách.

2. Metodika práce

K naplnění všech výše uvedených cílů předkládané diplomové práce by měla vést následující metodika práce.

V první části diplomové práce budou analyzovány vzdělávací systémy obou vybraných zemí – České republiky a Svobodného státu Sasko – z hlediska struktury a organizace jednotlivých typů škol.

V dalších částech bude používána nejdůležitější metoda této práce, kterou je kvalitativní obsahová analýza textu. Nejprve budou analyzovány texty kurikul – Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v České republice a odpovídajícího dokumentu ve Svobodném státu Sasko – učebního plánu pro střední školy (*Lehrplan – Mittelschule*). Pozornost bude věnována zejména analýze těch částí zvolených dokumentů, jež se týkají geografického vzdělávání na druhém stupni základních škol v České republice a odpovídajícím stupni škol v Sasku.

Zájem předkládané diplomové práce směřuje zejména k výuce tematického celku regionální geografie České republiky a regionální geografie Saska, zpracování tohoto tématu bude proto v českých i saských kurikulárních dokumentech analyzováno blíže z hlediska organizace, obsahu a rozsahu výuky, cílů výuky a metod a forem vyučování.

Za účelem konkrétnějšího poznání vybraného vyučovacího celku budou analýze podrobeny také konkrétní školní vzdělávací programy vybraných škol v Plzeňském kraji, a také školní programy vybraných škol v Sasku, a to z obdobných hledisek jako v případě Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a učebního plánu pro střední školy (*Lehrplan – Mittelschule*) v Sasku – z hlediska organizace, obsahu a rozsahu výuky, cílů výuky a metod a forem vyučování.

V poslední části této diplomové práce bude provedena také metoda terénního výzkumu, a to konkrétně dotazníkové šetření. Bude určeno pro učitele zeměpisu (geografie) na vybraných školách v Plzeňském kraji i ve spolkové zemi Sasko. Osloveni budou učitelé na těch školách, jejichž školní vzdělávací programy budou v této diplomové práci nejprve analyzovány podle výše popsaných hledisek.

Na základě popsaných obsahových analýz textu a dotazníkového šetření bude vždy v závěru každé kapitoly provedena komparace zjištěných údajů, jejímž účelem je nalezení shodných a podobných nebo naopak rozdílných znaků, a následná syntéza zjištěných poznatků.

3. Rozbor literatury

Klíčovými zdroji informací této diplomové práce jsou kurikulární dokumenty obou zkoumaných zemí. V České republice je to Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který vydal Výzkumný ústav pedagogický v Praze (2007) a poté školní vzdělávací programy čtyř vybraných základních škol v Plzeňském kraji – 11. základní školy v Plzni (2011), Základní školy Blatnice (2012), Základní školy Karla Vokáče Strašice (2007) a Základní školy Komenského Horažďovice (2012). Kurikulárním dokumentem Svobodného státu Sasko, jenž je využíván v předkládané diplomové práci, je *Lehrplan – Mittelschule – Geographie* (2009), který byl vydán Saským vzdělávacím institutem (*Sächsisches Bildungsinstitut*). Zpracovány jsou také školní programy čtyř vybraných středních škol (*Mittelschule*) v Sasku – 121. Mittelschule „Johann Georg Palitzsch“ Dresden (2010), Gerhart-Hauptmann-Mittelschule Limbach-Oberfrohna (2011), Heinrich-von-Kleist-Mittelschule Lichtenstein (2013) a Mittelschule Grimma (2010).

Pro zpracování teoretické části diplomové práce jsou důležitými tituly mimo jiné například *Moderní pedagogika* (Průcha 2002) nebo *Kurikulum v současné škole* (Maňák, Janík, Švec 2008), jež se zabývají termínem kurikulum, jeho teorií a formami, nebo publikace *Vzdělávání a školství ve světě* (Průcha 1999), která se zabývá porovnáváním vzdělávání ve světě na jednotlivých stupních škol.

Pro srovnání vzdělávacích systémů v obou zkoumaných zemích – České republice i Sasku – jsou využívána data Výkonné agentury pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast EACEA (Eurydice 2008/2009, Eurydice 2009/2010), publikace *Školní vzdělávání v Německu* (Ježková, Kopp, Janík 2008) nebo česko-německý titul *Das Schulsystem in Bayern, Sachsen und der Tschechischen Republik mit Glosar/Školská soustava v Bavorsku, v Sasku a v České republice s glosářem* (Hielscher, Šebestová 2006).

V předkládané diplomové práci jsou využívány texty v českém i v německém jazyce, veškeré překlady německých textů jsou vlastní prací autorky. Pro správný překlad a použití odborných termínů jsou využívány Německo-český oborový slovník (Heřmanová a kol. 1997) a Německo-anglicko-český pedagogický slovník (Seebauer, Maňák 1999).

4. Vzdělávací soustavy České republiky a Svobodného státu Sasko

4.1. Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání

Charakteristiky jednotlivých školství ve světě by měly být navzájem souměřitelné, byla proto zavedena univerzální klasifikace, která zajišťuje, aby individuální odlišnosti jednotlivých školských systémů na světě byly pokryty jednotnými srovnávacími kritérii. Tato klasifikace byla vytvořena experty UNESCO již v 70. letech 20. století a nazývá se ISCED – International Standard Classification of Education (Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání) (Průcha 2002). V pozdějších letech proběhly několikrát aktualizace a revize této klasifikace v důsledku vývoje a změn ve vzdělávání a předvídání budoucích trendů. Současná klasifikace známá jako ISCED 1997 byla schválena na konferenci UNESCO v listopadu 1997. Má celkem 7 úrovní vzdělávání (ISCED 0 – ISCED 6), které mohou být dále rozděleny do programů (A – C) (UNESCO 1997).

V tabulce 1 je možné si prohlédnout podrobnou klasifikaci ISCED.

4.2. Vzdělávací soustava České republiky

Vzdělávací soustava v České republice je tvořena školami a školskými zařízeními, které je možné rozdělit do několika typů na základě různých pohledů. Prvním z nich je dělení podle zřizovatele (Vališová, Kasíková 2007). Školy a školská zařízení tak mohou být veřejné (jsou zřizovány obcemi nebo kraji), státní (jejich zřizovateli jsou Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra nebo Ministerstvo spravedlnosti), církevní (zřizovány jsou církvemi a náboženskými společnostmi) nebo soukromé, jejichž zřizovateli jsou ostatní fyzické a právnické osoby (Hielscher, Šebestová 2006).

Nejdůležitějším pohledem je však rozdělení škol na základě dosahované úrovně vzdělání a povahy poskytovaného vzdělání (Eurydice 2008/2009). Prvním takovým typem školy jsou školy mateřské. Tyto školy poskytují preprimární vzdělávání a jsou určeny pro děti od 3 do 6 let. Vzdělávání v mateřské škole není povinné, k předškolnímu vzdělávání jsou přednostně přijímány děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky (Hielscher, Šebestová 2006). Mateřské školy neposkytují žádný definovaný stupeň vzdělání (ISCED 0), ale vytváří předpoklady pro další vzdělávání dítěte a pomáhá srovnat nerovnoměrnosti vývoje dítěte před vstupem do primárního vzdělávání. Dětem

se speciálními vzdělávacími potřebami také poskytuje speciálně pedagogickou péči (Eurydice 2008/2009).

Druhým typem škol jsou školy základní, v nichž žák plní povinnou školní docházku. Základní škola má devět ročníků a rozděluje se na dva stupně – první stupeň tvoří 1. – 5. ročník (Hielscher, Šebestová 2006) a poskytuje primární stupeň vzdělání (ISCED 1), druhý stupeň se skládá z 6. – 9. ročníku a poskytuje nižší sekundární stupeň vzdělávání (ISCED 2). Po splnění prvního stupně základní školy mohou žáci po úspěšném přijímacím řízení přestoupit na víceletá gymnázia (po 5. ročníku na osmileté gymnázium, nebo po 7. ročníku na šestileté gymnázium), nebo na taneční konzervatoř po 5. ročníku, a dokončit tak povinnou školní docházku na těchto školách. Žák dosáhne absolvováním základního vzdělávání úrovně vzdělání ISCED 2A (Eurydice 2008/2009).

„Žáci s těžkým mentálním postižením, žáci s více vadami a autismem mají právo se vzdělávat v základní škole speciální. Pro jejich přípravu na vzdělávání lze zřídit přípravný stupeň základní školy speciální.“ (RVP ZŠS 2008, s. 7) Po absolvování základní školy speciální získá žák základy vzdělání (úroveň ISCED 2C) (Eurydice 2008/2009).

Dalším typem škol jsou školy střední. Ty poskytují zejména střední vzdělávání (vyšší sekundární – ISCED 3) a dále také vzdělávání postsekundární (ISCED 4) (Eurydice 2008/2009). Na střední školy jsou přijímáni žáci, kteří již splnili povinnou školní docházku a kteří vyhověli podmínkám přijímacího řízení dané školy (Hielscher, Šebestová 2006). Dosažené střední vzdělání může mít tři stupně, které se odvíjí od daného studijního programu. Veškeré střední školy mohou poskytovat jakoukoli úroveň vyššího sekundárního vzdělávání. Většina škol si zachovala označení, které odpovídá dosavadnímu členění středních škol (Eurydice 2008/2009).

První úrovní je střední vzdělání, které je dosahované po jednom až dvou letech studia a uskutečňuje se na středních školách, které se obvykle označují jako odborná škola, odborné učiliště nebo praktická škola. Dosahovanou úrovní vzdělání je ISCED 3C a je určeno pro žáky, kteří neúspěšně ukončili základní vzdělání nebo získali pouze základy vzdělání (Eurydice 2008/2009).

Druhou úrovní je střední vzdělávání s výučním listem, které se dosahuje po dvou až třech letech studia. Tento typ vzdělání se odehrává na školách označovaných jako střední odborné učiliště. Dosahovanou úrovní vzdělání je stejně jako v předchozím případě ISCED 3C (Eurydice 2008/2009). Tyto učiliště připravují pro výkon dělnických povolání a studium na nich je zakončené závěrečnou zkouškou (Vališová, Kasíková 2007).

Posledním typem středního vzdělání je to s maturitní zkouškou. Toto vzdělání má všeobecný nebo odborný charakter a poskytuje úroveň vzdělání ISCED 3A. Zakončeno je maturitní zkouškou, jež opravňuje ucházet se o přijetí k dalšímu vzdělávání (terciárnímu – vyššímu odbornému nebo vysokoškolskému). Vzdělání všeobecného charakteru je uskutečňováno na gymnáziích, která mohou být čtyřletá, jež zahrnují pouze vyšší sekundární vzdělání, nebo šesti- a osmiletá, která zahrnují jak nižší, tak vyšší sekundární vzdělávání. Gymnázia mají za úkol žáky připravit zejména na vysokoškolské studium. Vzdělání odborného charakteru je obvykle poskytováno na středních odborných školách (Eurydice 2008/2009). Délka studia na těchto školách činí maximálně čtyři roky a je zakončeno maturitní zkouškou. Žáci jsou zde připravováni pro výkon odborných činností – technicko-hospodářských, sociálně-právních, správních, ekonomických, zdravotnických a dalších (Vališová, Kasíková 2007).

Střední vzdělávání se může uskutečňovat v několika formách vzdělávání, patří mezi ně forma denní, večerní, dálková, distanční nebo kombinovaná. Délka studia jiného než denního může být nejvýše o jeden rok delší, než je vzdělávání v denní formě. Střední vzdělávání není povinné (Hielscher, Šebestová 2006).

Střední školy poskytují kromě vyššího sekundárního vzdělání také vzdělání postsekundární (ISCED 4). Tento typ vzdělání poskytne žákům buď změnu, nebo naopak rozšíření původně zvoleného oboru. Postsekundární vzdělávání je poskytováno na středních školách a organizuje se ve třech typech studia (Eurydice 2008/2009).

Střední školy, které poskytují střední vzdělávání s maturitou, mohou organizovat první dva typy postsekundárního vzdělávání. Prvním z nich je nástavbové studium pro uchazeče, kteří získali výuční list v příbuzném oboru. Toto studium trvá dva roky v denní formě studia (Vališová, Kasíková 2007), je zakončeno maturitní zkouškou a poskytuje úroveň vzdělání ISCED 4A (Eurydice 2008/2009). Druhým typem je zkrácené studium pro získání maturity pro uchazeče, kteří již dosáhli středního vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 3A), avšak v jiném oboru. Délka tohoto studia je jeden až dva roky v denní formě studia (Vališová, Kasíková 2007) a je v něm také dosaženo úrovně vzdělání ISCED 4A podle mezinárodní klasifikace vzdělávání (Eurydice 2008/2009).

Poslední typ postsekundárního vzdělávání je uskutečňován na středních školách, jež poskytují střední vzdělání s výučním listem v daném oboru. Tyto školy mohou organizovat zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem v příslušném oboru pro uchazeče, kteří již získali střední vzdělání s maturitou. Toto studium trvá jeden

až jeden a půl roku v denní formě studia (Vališová, Kasíková 2007) a poskytuje mezinárodní úroveň vzdělání ISCED 4C (Eurydice 2008/2009).

Dalším typem českých škol jsou školy vyšší odborné. Na těchto školách mohou studovat uchazeči, kteří již získali vzdělání střední s maturitní zkouškou a kteří splnili podmínky přijímacího řízení dané školy (Hielscher, Šebestová 2006). Studenti zde získávají kvalifikaci pro výkon náročných odborných činností (Eurydice 2008/2009). Denní studium vyšší odborné školy trvá dva až tři roky (Vališová, Kasíková 2007), u zdravotnických oborů až tři a půl roku. Studium je ukončeno absolutoriem (Hielscher, Šebestová 2006). Řadí se na terciární úroveň vzdělávání a poskytují stupeň vzdělání ISCED 5B (Eurydice 2008/2009).

Samostatným typem škol jsou konzervatoře. Tyto školy poskytují všeobecné a odborné vzdělání v následujících oborech: hudba, zpěv, tanec a hudebně dramatické umění. Svě absolventy připravují pro výkon uměleckých nebo umělecko-pedagogických činností. Studium konzervatoře je obvykle ukončeno absolutoriem a absolventi dosáhnou úrovně vzdělání ISCED 5B (získají vyšší odborné vzdělání v konzervatoři). Vzdělání je možné ukončit i maturitní zkouškou, a získat tak stupeň ISCED 3A. Délka denního studia je šest nebo osm let. Osmiletý je obor tanec, do něhož žáci vstupují již po 5. ročníku základní školy. Toto studium tak zahrnuje několik úrovní mezinárodní klasifikace vzdělávání – ISCED 2, 3A a 5B. Zbylé obory na konzervatoři jsou šestileté a žáci do nich vstupují až po získání základního vzdělávání (Eurydice 2008/2009). Tyto obory tak poskytují stupně vzdělání ISCED 3A a 5B – střední s maturitní zkouškou a vyšší odborné zakončené absolutoriem (Hielscher, Šebestová 2006).

Veškeré výše uvedené školy mohou být zřízeny také samostatně pro žáky se zdravotním postižením (tělesným, sluchovým, zrakovým, mentálním, ...). Žáci a studenti se zdravotním znevýhodněním (dlouhodobá nemoc, zdravotní oslabení, ...) nebo sociálním znevýhodněním (rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ochranná výchova, ústavní výchova, ...) jsou vzdělávání ve školách hlavního proudu (Eurydice 2008/2009, Hielscher, Šebestová 2006). „Tyto děti, žáci a studenti mají právo na vzdělávání, jehož obsah, metody a formy odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem.“ (Hielscher, Šebestová 2006, s. 40) Žáci se zdravotním postižením absolvováním speciálních škol získají stejnou úroveň vzdělání jako na příslušné škole hlavního vzdělávacího proudu. Výjimkou tvoří pouze základní škola speciální, která, jak již bylo řečeno výše, neposkytuje úroveň vzdělání ISCED 2A (základní vzdělání), ale úroveň ISCED 2C (základy vzdělání) (Eurydice 2008/2009).

Dalším typem škol jsou vysoké školy. Ty poskytují studentům vzdělání v několika různých vzdělávacích programech – bakalářském nebo magisterském (oba poskytují stupeň ISCED 5A) a doktorském, který navazuje na magisterský a poskytuje úroveň ISCED 6 (Eurydice 2008/2009).

Nutnou podmínkou pro vstup do bakalářského studijního programu je střední vzdělání s maturitní zkouškou. Standardní dobou studia tohoto programu jsou tři až čtyři roky a je zaměřeno na přípravu na výkon povolání nebo k magisterskému studiu, které na něj navazuje (Eurydice 2008/2009).

Magisterské studium je zaměřeno na „získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností k tvůrčí činnosti. V oblasti umění je zaměřeno na náročnou uměleckou přípravu a rozvíjení talentu.“ (Eurydice 2008/2009, s. 31) Standardní dobou magisterského studia je jeden až tři roky. Existují také magisterské studijní programy, jež nenavazují na bakalářský studijní program. V těchto případech je nutnou podmínkou pro jejich studium získání středního vzdělání s maturitní zkouškou. Studium pak trvá standardně čtyři až šest let – nejčastější jsou obory pětileté, šestileté jsou studijní programy v oblasti lékařství nebo veterinárního lékařství a farmakologie (Eurydice 2008/2009).

Posledním typem vzdělávacích programů, které poskytují vysoké školy, je doktorský studijní program. Ten navazuje na program magisterský a jeho studium obvykle trvá tři až čtyři roky (Eurydice 2008/2009). Doktorský studijní program je již „zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění.“ (Eurydice 2008/2009, s. 31)

Studium vysoké školy lze absolvovat v rámci prezenčního nebo distančního studia, případně v jejich kombinaci (Eurydice 2008/2009).

Ve vzdělávací soustavě České republiky existují ještě další dva druhy škol, které poskytují vzdělání zpravidla paralelně se vzdáváním v jiných typech školy ve volném čase žáků a pouze v oblasti, která je označena samotným názvem školy. Mezi ně patří školy základní umělecké a jazykové (Eurydice 2008/2009).

Základní umělecké školy poskytují svým žákům základy vzdělání v uměleckých oborech a připravují je ke studiu na konzervatořích nebo středních a vysokých školách uměleckého nebo pedagogického zaměření (Eurydice 2008/2009). Základní umělecké školy mohou organizovat přípravné studium, základní studium prvního a druhého stupně, také studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin nebo studium pro dospělé. Žádné však neposkytuje stupeň vzdělání (Hielscher, Šebestová 2006).

Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky poskytují vzdělání v cizích jazycích podle školského zákona. Toto vzdělání může být zakončeno státními jazykovými zkouškami (Hielscher, Šebestová 2006). Tyto zkoušky mohou být základní, všeobecné nebo speciální (Vališová, Kasíková 2007). Zájemci je však mohou vykonat i bez předchozího vzdělávání v jazykové škole (Hielscher, Šebestová 2006).

4.3. Vzdělávací soustava Spolkové republiky Německo

Celá Spolková republika Německo patří k zemím, jejichž vzdělávací systém je vysoce kvalitní a dobře vybudovaný. Právo na vzdělání zde zajišťuje ústava a zodpovídají za něj v souladu s federálním systémem jednotlivé spolkové země (Ježková, Kopp, Janík 2008). Neexistuje zde proto jednotný školský systém, každá spolková země má svůj vlastní systém (Brdek, Vychová 2004). Vzdělávací soustava je založena na stavebnicovém principu, to znamená, že každé ukončení školy dává možnost dalšího studia (Ježková, Kopp, Janík 2008). Ve školství jednotlivých spolkových zemí Německa existují značné rozdíly, v ústavě je totiž také zakotvena kulturní suverenita a svrchovanost spolkových zemí. Každá spolková země si sama řídí svoje školství, má vlastní učební osnovy, učebnice, také termíny prázdnin a dokonce i formy školských zařízení. V některých ze zemí Německa (mj. také v Sasku) existují jednotné, ministerstvem kultury centrálně stanovené závěrečné zkoušky, v jiných zemích však mohou být zkoušky pořádány decentralizovaně (Hielscher, Šebestová 2006). Vzdělávací systémy jednotlivých spolkových zemí Německa však zajišťují propustnost mezi jednotlivými typy škol a také je možné vzájemné uznávání vysvědčení mezi zeměmi (Ježková, Kopp, Janík 2008).

Povinná školní docházka trvá v Německu devět nebo deset let a začíná nejpozději v šesti letech života dítěte (Hielscher, Šebestová 2006).

4.3.1. Vzdělávací soustava Svobodného státu Sasko

Podobně jako v České republice existují i v Sasku jak školy veřejné, tak školy soukromé, jež existují na všech úrovních vzdělávání (Ježková, Kopp, Janík 2008).

Školy ve spolkové zemi Sasko je dále možné rozdělit do dvou základních skupin – všeobecně vzdělávací školy (*Allgemeinbildende Schulen*) a školy připravující na výkon povolání (*Berufsbildende Schulen*) (Staatsministerium für Kultus 2012).

Mateřské školy (*Kindergärten*) jsou ve Spolkové republice Německo určeny pro děti ve věku od tří let do přechodu na základní školy a představují předškolní výchovu

děti. Docházka je dobrovolná, úkolem těchto škol je péče o děti, jejich výchova a vzdělávání, zejména pak příprava dětí na přechod do základních škol. (Ježková, Kopp, Janík 2008) Základní školy proto také úzce spolupracují s mateřskými školami z důvodu usnadnění přechodu dětí z jedné školy na druhou (Hielscher, Šebestová 2006). V Sasku je podobně jako v některých dalších spolkových zemích Německa zřizován ročník přípravy na školu (Ježková, Kopp, Janík 2008). Mateřské školy poskytují preprimární stupeň vzdělání (ISCED 0) (Eurypedia 2013).

Základní školy (*Grundschulen*) v Sasku zahrnují 1. – 4. ročník, tedy první čtyři roky povinné školní docházky. Navštěvují je všechny děti ve věku 6 až 10 let. Úkolem těchto škol je především naučit děti psát, číst a počítat. Důraz je zde také kladen na rozvoj jejich schopností učit se a také motivace k učení (Ježková, Kopp, Janík 2008). Základní školy sjednocují všechny děti školou povinné v těchto ročnících, pokud se jejich výuka neodehrává v základních školách speciálních (Hielscher, Šebestová 2006). Tyto školy jsou pak určeny žákům, „kteří jsou ve svém vývoji dočasně nebo natrvalo natolik omezeni, že je na všeobecně vzdělávacích školách není možno dostatečně podpořit ani zvláštními formami pomoci.“ (Hielscher, Šebestová 2006, s. 35) Výuka v prvních dvou ročnících základní školy navazuje zejména na individuální znalosti a zkušenosti dětí, výuka v posledních dvou ročnících pak slouží jako příprava na další vzdělávání (Ježková, Kopp, Janík 2008). Žáci mohou po 4. ročníku podle svého prospěchu přestoupit na gymnázium nebo na jinou školu středního stupně (Hielscher, Šebestová 2006). Všechny základní školy v celém Německu jsou pouze veřejné (Ježková, Kopp, Janík 2008). Poskytují primární stupeň vzdělání (ISCED 1) (Eurypedia 2013).

Na základní školy v Německu navazují školy nižšího sekundárního stupně. Patří mezi ně hlavní školy (*Hauptschulen*), reálky (*Realschulen*), gymnázia (*Gymnasien*) a takzvané souhrnné školy (*Gesamtschulen*), jelikož v jednotlivých spolkových zemích Německa existují již několik let nové typy škol s různým označením, které organizačně a pedagogicky spojují hlavní školu a reálku. V Sasku, jímž se zabývá tato diplomová práce, jsou to tzv. střední školy (*Mittelschule*) (Ježková, Kopp, Janík 2008).

Střední školy v Sasku (*Mittelschule*) jsou diferencovaným typem školy. Svým žákům poskytují všeobecné i odborné vzdělání, jež připravuje na výkon povolání a vytváří předpoklady pro odbornou kvalifikaci svých žáků. Saské střední školy v sobě zahrnují celkem 6 ročníků (5. – 10. ročník) (Hielscher, Šebestová 2006) a poskytují nižší sekundární stupeň vzdělání ISCED 2 (Eurypedia 2013). První dva ročníky těchto škol mají funkci orientační (Hielscher, Šebestová 2006) – představují tzv. orientační stupeň

(*Orientierungsstufe*). Tato část studia střední školy slouží k orientaci a k podpoře žáků při volbě dalšího studia. Žáci se v těchto dvou ročnících seznamují s požadavky střední školy, s novými vyučovacími předměty, metodami učení a ověřují si svoji schopnost podávat výkony. V 6. ročníku se poté žák rozhodne, který ze směrů střední školy (hlavní školu nebo reálku) a které zájmové kurzy bude navštěvovat od 7. ročníku (Ježková, Kopp, Janík 2008).

Střední školy nabízejí mnoho možností individuální podpory žáků a pro rozvoj jejich specifických schopností. Od začátku 7. ročníku již začíná diferenciací v souladu s individuálními předpoklady k učení (Ježková, Kopp, Janík 2008), podle prospěchu žáka a jeho dílčích zkoušek. Od tohoto ročníku již výuka koresponduje s orientací závěrečné zkoušky, o kterou žák usiluje (Hielscher, Šebestová 2006). Může získat na konci 9. ročníku závěrečné vysvědčení z hlavní školy (*Hauptschulabschluss*), nebo kvalifikující závěrečné vysvědčení z hlavní školy (*qualifizierender Hauptschulabschluss*), nebo na konci 10. ročníku závěrečné vysvědčení z reálky (*Realschulabschluss*). Hlavní školy v Německu poskytují všeobecné vzdělání jako základ pro praktickou profesní přípravu. Reálky potom zprostředkovávají více rozšířené všeobecné vzdělání. V obou těchto směrech střední školy se vyučují stejné předměty, přičemž diferenciací probíhá pouze v předmětech němčina, první cizí jazyk, matematika, fyzika a chemie. Tyto předměty se pak vyučují ve třídách nebo skupinách hlavních škol nebo reálek. Podle své úspěšnosti ve studiu mohou žáci přejít z jednoho směru do druhého (Ježková, Kopp, Janík 2008).

Na základě závěrečného vysvědčení se může žák přejít dále do tzv. přípravy na povolání. Žáci s dobrým vysvědčením z reálky (*Realschulabschluss*) mohou dále pokračovat ve studiu na vyšší odborné škole (*Fachoberschule*) nebo na profesním gymnáziu (*Berufliches Gymnasium*). Pokud má žák na střední škole dobré studijní výsledky (Ježková, Kopp, Janík 2008), je možné na žádost rodičů uskutečnit po 5., 6. nebo 10. ročníku přestup na gymnázium na základě rozhodnutí pedagogické rady se studijním doporučením nebo po složení přijímací zkoušky (Hielscher, Šebestová 2006).

Dalším typem škol ve spolkové zemi Sasko jsou již zmíněna gymnázia (*Gymnasien*). Jsou to pokračující všeobecně vzdělávací školy, jež si kladou za úkol připravit žáky s výbornými studijními výsledky na studium na vysokých školách (Ježková, Kopp, Janík 2008). Gymnázia navazují na čtyřleté základní školy, zahrnují 5. – 12. ročník (Hielscher, Šebestová 2006), studium tak trvá 8 let a poskytuje stupeň vzdělání ISCED 2 (1. – 6. ročník) a ISCED 3 (7. – 8. ročník) (Eurypedia 2013). Předpokladem pro přijetí na gymnázium je doporučení ze základní, případně ze střední školy, v některých případech

pak také složení přijímací zkoušky (Ježková, Kopp, Janík 2008). Studium na gymnáziu je ukončeno jednotnou státní maturitní zkouškou, jež umožňuje další studium na vysoké škole nebo univerzitě (Staatsministerium für Kultus 2012).

První dva ročníky gymnázia (5. a 6. ročník) mají podobně jako saské střední školy orientační funkci (Hielscher, Šebestová 2006), poskytují také svým žákům možnost změnit svůj výběr školy a přejít na střední školu. Oba tyto typy škol mají proto v prvních dvou letech studia podobné učební plány. V 8. – 10. ročníku studia na gymnáziu je vyučování uspořádáno do tzv. profilů, jež se liší svým odborným zaměřením, mohou tak být přírodovědná, společenskovední, jazyková, umělecká nebo sportovní. Všechna gymnázia v Sasku však tyto profily nenabízejí. V 10. ročníku již začíná příprava na maturitní zkoušku, velký důraz je zde kladen na samostatnou práci žáků (Ježková, Kopp, Janík 2008).

Poslední dva roky studia na gymnáziu představují tzv. vyšší stupeň gymnázia (*Gymnasiale Oberstufe*). Výuka zde probíhá na dvou úrovních požadavků – některé předměty se vyučují na nižší úrovni, jiné na úrovni vyšší. Pozornost se věnuje zejména přípravě na vědeckou práci žáků. Maturita, jež se v Německu označuje jako tzv. všeobecná vysokoškolská zralost (*Allgemeine Hochschulreife*), umožňuje další studium na všech vysokých školách i univerzitách v Německu (Ježková, Kopp, Janík 2008). Žáci střední školy, jež mají výborné vysvědčení z reálky (*Realschulabschluss*), mohou také na gymnáziích absolvovat tento vyšší stupeň gymnázia (Staatsministerium für Kultus 2012), jež poskytuje stupeň vzdělání ISCED 3 (Eurypedia 2013).

Kromě škol hlavního vzdělávacího proudu existují také v Sasku přirozeně tzv. podpůrné školy (*Förderschulen*), což jsou školy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří nemohou získat odpovídající péči a podporu v běžných školách (Ježková, Kopp, Janík 2008). Tyto speciální školy existují na úrovni od primárního po nižší sekundární stupeň vzdělávání (*Allgemeinbildende Förderschule*), zahrnují 9 nebo 10 ročníků (Staatsministerium für Kultus 2012). Absolventi těchto škol mohou dále pokračovat ve studiu nebo v přípravě na povolání (*Berufsbildende Förderschule*) (Ježková, Kopp, Janík 2008, Staatsministerium für Kultus 2012).

Další typy škol se již řadí k druhé skupině saských škol, a to školám připravujícím na povolání (*Berufsbildende Schulen*). Prvním takovým typem školy jsou učňovské školy (*Berufsschule*), jež jsou součástí tzv. duálního systému. Tento systém je charakteristický tím, že probíhá na dvou místech – v učňovské škole s částečnou školní docházkou, ve které si žáci rozšiřují své všeobecné vzdělání a získávají teoretické základy povolání,

a v podnicích, kde žáci získávají praktickou přípravu na svá povolání (Ježková, Kopp, Janík 2008). Tyto školy jsou určeny pro absolventy středních škol, povinná docházka zde trvá dva až tři a půl roku (Staatsministerium für Kultus 2012) a poskytují stupeň vzdělání ISCED 3 (Eurypedia 2013). V učňovských školách se také vzdělávají žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Absolventi těchto škol mohou dále přejít do praxe, nebo mohou pokračovat dále ve studiu v několika typech škol – odborné škole (*Fachschule*), vyšší odborné škole (*Fachoberschule*), profesním gymnáziu (*Berufliches Gymnasium*) nebo večerním gymnáziu (*Abendgymnasium*) (Ježková, Kopp, Janík 2008), jež poskytují stupně vzdělání ISCED 3 nebo ISCED 4 (Eurypedia 2013).

Při učňovských školách existují také jednorocní prezenční programy pro žáky (Hielscher, Šebestová 2006), kteří nezískali vysvědčení o ukončení střední školy, nebo nebyli přijati do učňovské školy. Patří sem tzv. ročník profesní přípravy (*Berufsvorbereitungsjahr*) a ročník základní přípravy na povolání (*Berufsgrundbildungsjahr*) (Ježková, Kopp, Janík 2008). Absolvováním jednoho z těchto ročníků žáci neukončí žádné odborné vzdělávání, slouží pouze k profesní orientaci v různých oborech (Hielscher, Šebestová 2006) a žáci jsou dále podporováni při volbě povolání nebo při přechodu na učňovskou školu (Ježková, Kopp, Janík 2008).

Kromě učňovských škol (*Berufsschule*) mají absolventi středních škol také možnost vzdělávat se na tzv. odborných školách pro povolání (*Berufsfachschule*) (Staatsministerium für Kultus 2012). Tyto školy připravují na ukončení profesní přípravy, jež je uznávané ve všech německých spolkových zemích (*Berufsabschluss*). Vzdělání trvá dva až tři roky (Ježková, Kopp, Janík 2008) a poskytuje také stupeň vzdělání ISCED 3 (Eurypedia 2013).

Dalším typem škol, jež mají jako předpoklad pro studium dáno ukončení středního stupně vzdělání, jsou vyšší odborné školy (*Fachoberschulen*). Studium na těchto školách je také určeno pro absolventy učňovských škol (*Berufsschule*) a odborných škol pro povolání (*Berufsfachschule*). Zde mohou žáci získat odbornou vysokoškolskou zralost (*Fachhochschulreife*), jež opravňuje ke studiu na odborné vysoké škole. Příprava žáků se závěrečným vysvědčením z hlavní školy (*Hauptschulabschluss*) trvá dva roky, příprava žáků se závěrečným vysvědčením z reálky (*Realschulabschluss*) trvá jeden rok (Ježková, Kopp, Janík 2008). Tyto vyšší odborné školy poskytují také stupeň ISCED 3 (Eurypedia 2013).

Posledním typem škol, na nichž se mohou vzdělávat absolventi středních škol, jsou profesní gymnázia (*Berufliche Gymnasien*). Předpokladem pro přijetí je dobré závěrečné vysvědčení z reálky (*Realschulabschluss*), případně ukončená příprava na povolání.

Studium na profesním gymnáziu trvá tři roky a zprostředkuje svým žákům všeobecné i profesně orientované vzdělání (Ježková, Kopp, Janík 2008). Poskytuje svým žákům stupeň vzdělání ISCED 3 (Eurypedia 2013). Připravuje tak zejména na svět práce (Ježková, Kopp, Janík 2008), závěrečná maturitní zkouška však také umožňuje vstup na všechny typy vysokých škol (Hielscher, Šebestová 2006).

„Odborné školy (*Fachschulen*) slouží k dalšímu vzdělávání, tj. k získání dodatečné kvalifikace, odborníkům s ukončenou přípravou na povolání a praxí.“ (Ježková, Kopp, Janík 2008, s. 205) Tyto školy mohou být dvouleté s prezenčním programem, nejvýše pak čtyřleté při plnění částečné školní docházky při zaměstnání (Ježková, Kopp, Janík 2008). Poskytují úroveň ISCED 5B (Eurypedia 2013). Je také možné získat maturitu opravňující ke studiu určitých vysokých škol (Hielscher, Šebestová 2006), tj. odbornou vysokoškolskou zralost na večerních gymnáziích (Ježková, Kopp, Janík 2008).

Na úrovni terciárního typu vzdělávání existují v Sasku univerzity (*Universität*), odborné vysoké školy (*Fachhochschule*), umělecké vysoké školy (*Kunst-Musikhochschule*) (stupeň ISCED 5A) nebo profesní akademie (*Berufsakademie*) (stupeň ISCED 5B). Saské univerzity a vysoké školy také poskytují poslední stupeň vzdělávání ISCED 6 – doktorský studijní program (Ježková, Kopp, Janík 2008, Eurypedia 2013).

4.4. Komparace vzdělávacích soustav České republiky a Svobodného státu Sasko

Komparace vzdělávacích soustav v Česku a v Sasku je zpracována tabelárně. V následující tabulce 1 je vždy v prvním sloupci stupeň mezinárodní klasifikace (ISCED 0 – ISCED 6), následuje její název a obecná charakteristika (popis úrovně, délka a věk vstupu). V posledních dvou sloupcích jsou ke každé úrovni ISCED přiřazeny školy českého a saského vzdělávacího systému.

Úroveň 0 mezinárodní klasifikace ISCED je v obou zkoumaných vzdělávacích systémech zařazena stejně, patří sem nepovinné mateřské školy (v Sasku *Kindergärten*), příp. přípravný ročník na základní školu. V zařazení stupně ISCED 1 je již možné najít rozdíly. Primární vzdělání je žákům poskytováno na základních školách, v České republice však pouze na 1. stupni, který trvá celkem 5 let, základní škola v Sasku (*Grundschule*) je však celkem čtyřletá. Stejný princip je uplatněn také v případě základních škol speciálních.

Rozdíly ve vzdělávacích systémech obou zemí se výrazně projevují v další úrovni mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání. Stupeň vzdělání ISCED 2 v České

republiky poskytuje druhý stupeň základních škol (6. – 9. ročník), ve spolkové zemi Sasko jsou to však střední školy (*Mittelschule*), které zahrnují 5. – 10. ročník školní docházky. Předkládaná diplomová práce se věnuje právě tomuto stupni vzdělání v obou zemích.

V obou zemích, kterými se zabývá tato diplomová práce, stupeň vzdělání ISCED 2 poskytují také gymnázia. V České republice je to konkrétně 1. – 2. ročník šestiletého gymnázia nebo 1. – 4. ročník osmiletého gymnázia, ve Svobodném státu Sasko potom 1. – 6. ročník gymnázia (*Gymnasium*).

Možností získání dalšího mezinárodního stupně vzdělání ISCED 3 je v Česku i v Sasku několik. V České republice mezi ně patří absolvování gymnázia (čtyřletého, 3. – 6. ročníku šestiletého nebo 5. – 8. ročníku osmiletého), konzervatoře, střední odborné školy, odborné školy, středního odborného učiliště nebo odborného učiliště. V Sasku tento stupeň vzdělání poskytují vyšší stupeň gymnázia (7. – 8. ročník) (*Gymnasiale Oberstufe*), učňovská škola (*Berufsschule*), odborná škola pro povolání (*Berufsfachschule*), vyšší odborná škola (*Fachoberschule*) nebo profesní gymnázium (*Berufliches Gymnasium*).

Vzdělávací systémy obou zkoumaných zemí je na dalších úrovních vzdělání již velice podobné. Stupeň ISCED 4 je možné získat nástavbovým nebo večerním studiem, úroveň ISCED 5 nebo ISCED 6 potom na vysokých školách nebo univerzitách.

Tabulka 1: Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání – ISCED 1997

Úroveň ISCED	Název úrovně ISCED	Popis úrovně, délka a věk vstupu	Zařazení úrovně v českém vzdělávacím systému	Zařazení úrovně v saském vzdělávacím systému
ISCED 0	preprimární vzdělávání	Tyto programy vzdělávání jsou určeny pro uvedení dětí do prostředí školního typu. Děti po dokončení této úrovně vzdělávání pokračují dále ve vzdělávání na úrovni ISCED 1. Typický věk pro vstup do této úrovně jsou 3 roky, délka závisí na typickém věku pro vstup do primárního vzdělávání.	mateřská škola, speciální mateřská škola, přípravný stupeň speciální základní školy	mateřská škola (<i>Kindergarten</i>), ročník přípravy na základní školu
ISCED 1	primární vzdělávání nebo první stupeň základního vzdělávání	Obsah vzdělávání na této úrovni ISCED odpovídá zahájení základního vzdělávání. Typický věk pro vstup je 5 – 7 let, typická délka studia jsou 4 – 6 let.	první stupeň základní školy (1. – 5. ročník), první stupeň speciální základní školy (1. – 5. ročník)	základní škola (<i>Grundschule</i>), základní škola speciální (<i>Allgemeinbildende Förderschule</i>)

ISCED 2	nižší sekundární vzdělávání nebo druhý stupeň základního vzdělávání	Obsah vzdělávání na stupni ISCED 2 je určený k dokončení základního vzdělání, které začalo již na úrovni předchozí. Typický věk dítěte pro vstup do tohoto stupně je 10 – 12 let, obvykle trvá 2 – 4 roky.	úroveň ISCED 2A: druhý stupeň základní školy (6. – 9. ročník), druhý stupeň speciální základní školy, 1. – 2. ročník šestiletého gymnázia, 1. – 4. ročník osmiletého gymnázia, kurzy pro doplnění základního vzdělání úroveň ISCED 2C: druhý stupeň speciální základní školy (6. – 9. ročník)	střední škola (<i>Mittelschule</i>), 1. – 6. ročník gymnázia (<i>Gymnasium</i>), podpůrná škola (<i>Allgemeinbildende Förderschule</i>)
ISCED 3	(vyšší) sekundární vzdělávání	Stupeň vzdělání ISCED 3 začíná obvykle po ukončení povinné školní docházky. Typický věk pro vstup je tak 14 – 16 let a trvá 2 – 5 let (může být i kratší).	úroveň ISCED 3A: čtyřleté gymnázium, 3. – 6. ročník šestiletého gymnázia, 5. – 8. ročník osmiletého gymnázia, konzervatoř, střední odborná škola nebo střední speciální škola ukončená maturitní zkouškou úroveň ISCED 3C: odborná škola, odborné učiliště, praktická škola, střední odborné učiliště ukončené závěrečnou zkouškou	vyšší stupeň gymnázia (7. – 8. ročník) (<i>Gymnasiale Oberstufe</i>), učňovská škola (<i>Berufsschule</i>), odborná škola pro povolání (<i>Berufsfachschule</i>), vyšší odborná škola (<i>Fachoberschule</i>), profesní gymnázium (<i>Berufliches Gymnasium</i>), podpůrná škola připravující na povolání (<i>Berufsbildende Förderschule</i>)

ISCED 4	postsekundární vzdělávání nezahrnuté do terciárního	ISCED 4 je úrovní mezinárodní klasifikace vzdělávání, která zahrnuje programy, které jsou na hranici mezi vyšším sekundárním a postsekundárním vzděláním. Studující, jež vstupují do tohoto stupně, jsou již starší než při vstupu na úroveň ISCED 3, studium obvykle trvá od několika měsíců do dvou let.	úroveň ISCED 4A: nástavbové studium, zkrácené studium zakončené maturitní zkouškou (pro uchazeče, kteří již dosáhli úrovně ISCED 3A) úroveň ISCED 4C: učební obor pro uchazeče, kteří již dosáhli úrovně ISCED 3A	večerní gymnázium (<i>Abendgymnasium</i>)
ISCED 5	první stupeň terciárního vzdělávání	Tato úroveň nesměřuje přímo k udělení vědecké kvalifikace, typický věk pro vstup je 17 – 20 let a obvyklým minimálním požadavkem pro vstup je dokončení úrovně ISCED 3A nebo 4A. Tyto programy vzdělání musí mít celkovou teoretickou dobu trvání minimálně dva roky.	úroveň ISCED 5A: bakalářské studium, magisterské studium, navazující magisterské studium úroveň ISCED 5B: vyšší odborná škola, konzervatoř, speciální konzervatoř	úroveň ISCED 5A: univerzita (<i>Universität</i>), odborná vysoká škola (<i>Fachhochschule</i>), umělecké vysoké školy (<i>Kunst-Musikhochschule</i>) úroveň ISCED 5B: profesní akademie (<i>Berufsakademie</i>), odborná škola (<i>Fachschule</i>)

ISCED 6	druhý stupeň terciárního vzdělávání	Tato úroveň zahrnuje studijní programy, jež vedou k získání vědecké kvalifikace. Charakteristické tak pro tyto programy je předložení doktorské nebo dizertační práce, jež je výsledkem původního výzkumu a znamená skutečný příspěvek k poznání. Předpokladem pro tuto úroveň je úspěšné absolvování úrovně ISCED 5A, délka studia je zpravidla 3 roky.	doktorský studijní program (ukončený titulem PhD.)	doktorský studijní program
---------	-------------------------------------	--	--	----------------------------

Zdroj: vlastní zpracování podle: Průcha 1999, Eurydice 2008/2009, Eurypedia 2013

5. Kurikula České republiky a Svobodného státu Sasko

5.1. Pojem „kurikulum“

V této diplomové práci je často používán termín „kurikulum“, pro který však neexistuje jednotná definice. Samotný výraz „kurikulum“ pochází z latinského slova „currere“, jež lze přeložit jako „běžet“. Definice pedagogického termínu kurikulum byla vyslovena například v Evropském pedagogickém tezauru (1993, in Průcha 2002), který byl vypracován odborníky z mnoha zemí, v němž je vyjádřen jako „seznam vyučovacích předmětů a jejich časové dotace pro pravidelné vyučování na daném typu vzdělávací instituce“.

V české pedagogice nebyl termín kurikulum jednoznačně definován (Průcha 2002). V Pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová, Mareš 2009) je možné najít tři základní významy pojmu – „vzdělávací program, projekt, plán“ nebo „průběh studia a jeho obsah“ nebo širší pojetí tohoto termínu, jež je vyjádřeno jako „obsah veškeré skutečnosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujících, její plánování a hodnocení“ (Průcha, Walterová, Mareš 2009, s. 136).

Německá pedagogická encyklopedie Pädagogik (Roth 1991, in Průcha 2002) definuje termín kurikulum (*das Curriculum*) jako synonymum pojmu učební plán (*der Lehrplan*) – kurikula jsou učební plány, „jež vznikají na základě vědeckých postupů, určují jasné časové úseky pro vyučování a jsou uzpůsobeny evaluační kontrole a případné inovaci.“ (Roth 1991, in Průcha 2002, s. 237)

Kurikulum je možné podle koncepce IEA (Mezinárodní asociace pro hodnocení vzdělávacích výsledků) zkoumat ve třech rovinách. První z nich je tzv. zamýšlené kurikulum, jež je charakterizováno jako to, co je ve vzdělávací soustavě dané země plánováno jako cíle a obsah vzdělávání (Průcha 2002). Zamýšlené kurikulum zahrnuje kurikulární dokumenty, mezi něž se řadí vzdělávací programy, osnovy, učební plány, učebnice, atd., v nichž je toto zamýšlené kurikulum definováno. Nejčastěji používanou metodou výzkumu zamýšleného (neboli projektovaného) kurikula je obsahová analýza kurikulárních dokumentů. Zamýšlené kurikulum je tak předmětem interpretativní analýzy (Maňák, Janík, Švec 2008), jež se týká zejména tří kategorií obsahu vzdělávání. První z nich je obsah vzdělávání, tzn. plánovaná témata učiva. Další úroveň je operační úroveň tohoto obsahu – činnosti, jež mají žáci a učitelé provádět v plánovaných tématech učiva

(např. jaké úkoly by měli řešit, jaké dovednosti by tak měli získávat). Poslední kategorií je tzv. úroveň perspektiv – plánovaný rozvoj postojů, zájmů a motivací žáků (Průcha 2002).

Další rovinou, v níž se kurikulum analyzuje, je kurikulum realizované (Průcha 2002). To je vymezeno jako učivo, jež je žákům skutečně předané konkrétními učiteli v konkrétních školách a třídách (Straková, Tomášek, Palečková 1996, in Průcha 2002) Cíli výzkumu realizovaného kurikula je zachytit a analyzovat procesy vyučování a učení se danému učivu ve třídách, jež reálně probíhají (Maňák, Janík, Švec 2008). Tuto rovinu kurikula je možné chápat jako „rozvíjející se konstrukci, která vzniká z interakce mezi učitelem s žáky“ (Zumwalt 1989, in Maňák, Janík Švec 2008, s. 54). Nejvhodnější metodou pro výzkum této úrovně kurikula by tak neměla být stejně jako ve výše popsaném zamýšleném kurikulu analýza dokumentů, ale spíše objektivní pozorování reálné výuky ve třídách (Průcha 2002). Z důvodů velké náročnosti těchto výzkumů se využívají zejména rozhovory nebo dotazníky pro učitele konkrétních předmětů, ředitele škol nebo žáky, které mají za úkol zjistit podmínky a okolnosti, za nichž bylo kurikulum realizováno (Maňák, Janík, Švec 2008). Otázky, jež jsou v dotaznících kladeny, se týkají zejména kvalifikace učitelů, organizace výuky daných předmětů na školách, učebnic, prostředků, jež učitel využívá ve výuce, atd. (Průcha 2002)

Poslední analyzovanou rovinou kurikula je kurikulum dosažené. To označuje učivo, jež si žáci skutečně osvojili (Průcha 2002). Patří sem především to, co si žáci ze školy odnášejí v podobě znalostí, dovedností, kompetencí, postojů, hodnotových orientací a dalších dispozic. Informace o vzdělávacích výsledcích žáků jsou získávány zadáváním testů a dotazníků, hodnocení dosaženého kurikula je také cílem mezinárodně srovnávacích studií TIMSS (*Third International Mathematics and Science Study* – Třetí mezinárodní výzkum matematického a přírodovědného vzdělávání) a PISA (*Programme for International Student Assessment* – Program pro mezinárodní hodnocení žáků) (Maňák, Janík, Švec 2008).

Konkrétní mechanismy, jimiž kurikulum přechází z jedné roviny do druhé, však zůstávají zčásti zcela nepoznány (Průcha 2002), také výše zmíněné výzkumy TIMSS a PISA poukázaly na rozpor mezi jednotlivými rovinami kurikula (Maňák, Janík, Švec 2008). Předkládaná diplomová práce se zabývá pouze první definovanou rovinou kurikula – zamýšleným.

5.2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání v České republice

Kurikulární dokumenty mají v České republice dvě úrovně – státní a školní. Na úroveň státní se řadí Národní program vzdělávání (tzv. Bílá kniha) a rámcové vzdělávací programy, jež jsou považovány za zamýšlenou rovinu kurikula, na školní úroveň pak patří školní vzdělávací programy, které již spadají do roviny realizované (Maňák, Janík, Švec 2008).

Národní program rozvoje vzdělání v České republice formuloval nové principy vzdělávací politiky a promítl je do školského zákona č. 56/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tento dokument klade pozornost zejména na změnu cílů a obsahů vzdělávání. Zavádí se tak systém několika úrovní vzdělávacích programů, nutně se však vymezuje společné jádro (Maňák, Janík, Švec 2008). „Hlavní zásady kurikulární politiky státu určuje státní program vzdělávání (tzv. národní kurikulum), další centrální úroveň je zpracována v rámcových vzdělávacích programech.“ (Maňák, Janík, Švec 2008, s. 34) Tyto vzdělávací programy jsou v České republice zpracovány pro předškolní vzdělávání (RVP PV), základní vzdělávání (RVP ZV), gymnaziální vzdělávání (RVP G) a střední odborné vzdělávání (RVP SOV) (Maňák, Janík, Švec 2008, RVP ZV 2007), které vymezují cíle, formu, délku a obsah vzdělávání a některé další podmínky pro jeho realizaci v daném druhu školy (Eurydice 2009/2010). Jednotlivé školy si pak na základě těchto rámcových vzdělávacích programů a konkrétních podmínek své školy vytváří školní vzdělávací plán (Hielscher, Šebestová 2006), které představují školní úroveň v systému kurikulárních dokumentů (RVP ZV 2007).

Toto nové pojetí kurikula zvyšuje nároky na školu i učitele, podporuje však pedagogickou autonomii škol a odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání. Důraz rámcových vzdělávacích programů je kladen zejména na klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem, na integraci výuky, osvojení hodnot a postojů, jsou také významněji posilovány mezipředmětové vztahy. Rámcové vzdělávací programy formulují očekávanou úroveň vzdělávání, která je jednotně stanovena pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání. Předpokládají volbu různorodých vzdělávacích postupů, metod a forem výuky a využití podpůrných opatření podle individuálních potřeb žáka za účelem podpory komplexního přístupu k realizaci vzdělávacího obsahu. Rámcové vzdělávací programy blíže určují úroveň klíčových kompetencí, kterých by měli žáci

dosáhnout, vzdělávací obsah, očekávané výstupy a učivo a průřezová témata (Maňák, Janík, Švec 2008, RVP ZV 2007).

Tato diplomová práce se zabývá Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV), výuka podle něj se stala zcela závaznou od září 2007, a to počínaje 1. a 6. ročníky základních škol (Eurydice 2009/2010).

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) je rozdělen čtyři základní části, které jsou dále děleny do jednotlivých kapitol.

Část A, již tvoří celá první kapitola tohoto dokumentu, se zabývá vymezením RVP ZV v systému kurikulárních dokumentů. Navazuje na ni část B, jež je tvořena druhou kapitolou, která si klade za úkol charakterizovat základní vzdělávání v České republice. Část C je tvořena pěti kapitolami. Zabývá se nejprve pojetím a cíli základního vzdělávání (kapitola 3), dále již podrobně charakterizuje nejprve klíčové kompetence (kapitola 4), vzdělávací oblasti (kapitola 5), průřezová témata (kapitola 6) a rámcový učební plán (kapitola 7).

Část D RVP ZV je tvořena čtyřmi kapitolami, jež se nejprve zabývají vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (kapitola 8) a vzděláváním žáků mimořádně nadaných (kapitola 9), jsou také stanoveny podmínky pro uskutečňování RVP ZV (materiální, personální a další) (kapitola 10). V poslední kapitole části D (kapitola 11) jsou vypracovány zásady pro zpracování školního vzdělávacího programu, je stanovena struktura ŠVP pro základní vzdělávání, včetně základního vzdělávání na nižších stupních víceletých gymnázií. V závěru RVP ZV byl vytvořen slovníček použitých výrazů. (RVP ZV 2007)

Další část této diplomové práce se bude podrobněji zabývat nejdůležitějšími tématy RVP ZV – klíčovými kompetencemi, vzdělávacími oblastmi, průřezovými tématy a rámcovým učebním plánem. Bude také sledováno zařazení vyučovacího předmětu zeměpis v těchto částech.

5.2.1. Klíčové kompetence

Klíčové kompetence v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání „představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“ (RVP ZV 2007, s. 14). Klíčové kompetence na úrovni základního vzdělávání jsou následující:

- kompetence k učení,
- kompetence k řešení problémů,
- kompetence komunikativní,
- kompetence sociální a personální,
- kompetence občanské,
- kompetence pracovní (RVP ZV 2007, s. 14).

Jednotlivé klíčové kompetence se navzájem různými způsoby prolínají (RVP ZV 2007), učivo je chápáno jako prostředek k dosažení klíčových kompetencí (Maňák, Janík, Švec 2008).

5.2.2. Vzdělávací oblasti

RVP ZV dále rozčleňuje vzdělávací obsah základního vzdělávání do devíti vzdělávacích oblastí. Tyto vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory. Patří mezi ně:

- jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk),
- matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace),
- informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie),
- člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět),
- člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství),
- člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis),
- umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova),
- člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova),
- člověk a svět práce (Člověk a svět práce) (RVP ZV 2007, s. 18).

Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů je tvořen očekávanými výstupy a učivem. Očekávané výstupy jsou prakticky zaměřené, v běžném životě využitelné a ověřitelné. Jsou rozdělené na orientační (nezávazné – na konci 3. ročníku) a závazné (na konci 5. a 9. ročníku). K dosažení těchto očekávaných výstupů slouží učivo vzdělávacích oborů, které je strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (RVP ZV 2007). „Učivo, vymezené v RVP ZV, je doporučeno školám k distribuci a k dalšímu rozpracování do jednotlivých

ročníků nebo delších časových úseků. Na úrovni ŠVP se stává učivo závazné.“ (RVP ZV 2007, s. 18)

5.2.3. Průřezová témata

Vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů je ve školních vzdělávacích programech dále členěn do vyučovacích předmětů. Učivo těchto konkrétních vyučovacích předmětů je úzce spjato s tzv. průřezovými tématy, které mají za úkol doplňovat kurikulum o aktuální problematiku současného světa (Maňák, Janík, Švec 2008). Jsou to tato průřezová témata:

- osobnostní a sociální výchova,
- výchova demokratického občana,
- výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,
- multikulturní výchova,
- environmentální výchova,
- mediální výchova (RVP ZV 2007, s. 100).

Všechna tato průřezová témata musí být v průběhu vzdělávání na základní škole do výuky zařazena, způsob tohoto zařazení je plně v pravomoci dané školy (Maňák, Janík, Švec 2008).

5.2.4. Rámcový učební plán

Mezi poslední části RVP ZV (2007), jak již bylo řečeno výše, patří rámcový učební plán. Ten stanovuje začlenění vzdělávacích oblastí i oborů do základního vzdělávání na 1. (1. – 5. ročník) i na 2. stupni (6. – 9. ročník). Tento plán také dále určuje celkovou povinnou časovou dotaci pro oba stupně, minimální časovou dotaci pro jednotlivé vzdělávací oblasti (příp. obory) na odpovídajícím stupni základního vzdělávání a vázanou i volnou disponibilní časovou dotaci. Je zde také znovu zopakována povinnost zařadit průřezová témata do výuky a realizovat je se všemi žáky (RVP ZV 2007).

5.3. Učební plán pro střední školy ve Svobodném státu Sasko (*Lehrplan – Mittelschule*)

Jednou z hlavních priorit Saského vzdělávacího institutu (*Sächsisches Bildungsinstitut*) je vytváření a zpracování vzdělávacích (učebních) plánů (*Lehrpläne*),

veškeré platné učební plány jsou jednotné pro všechny saské školy a je možné je nalézt v databázi saského ministerstva školství (*Staatsministerium für Kultus*) (Sächsisches Bildungsinstitut 2013).

V oblasti všeobecného vzdělávání, jímž se zabývá tato diplomová práce, bylo vypracování nových vzdělávacích plánů v rámci jejich reformy dokončeno k 1. srpnu 2005 (Sächsisches Bildungsinstitut 2013). Učební plán geografie pro střední školy v Sasku (*Lehrplan – Mittelschule – Geographie*), jímž se zabývá tato diplomová práce, byl vydán již v roce 2004. Platit již v tomto roce začal pro 5. až 7. ročník saských středních škol, pro 8., 9. a 10. ročník postupně v letech 2005, 2006 a 2007. Učební plány byly vytvořeny na základě spolupráce učitelů středních škol a Saského vzdělávacího institutu (*Sächsisches Bildungsinstitut*). K částečnému přepracování vzdělávacích plánů došlo poté, co byla ukončena fáze uvedení plánů v platnost v roce 2009 (Lehrplan 2009).

Pro všechny saské školy všeobecného vzdělávání je také platný učební plán (*Stundentafel für die Mittelschule*), který udává počty hodin pro všechny předměty konkrétně v každém ročníku (Staatsministerium für Kultus 2013a). Tento učební plán platí pro všechny střední školy v Sasku, výjimku mají střední školy, jež vyučují lužičtinu jako mateřský nebo druhý jazyk, a sportovní školy (Sächsische Staatskanzlei 2013).

Povinností všech škol ve Svobodném státu Sasko je vytvářet vlastní školní program (Staatsministerium für Kultus 2013b). Tyto školní programy rozvíjejí školy jako svůj vlastní pedagogický koncept, a plánují si tak vyučování a jeho organizaci sami na základě učebních plánů. Pedagogické, didaktické a organizační zásady, jež mají vést k naplnění vzdělávacích a výchovných závazků, stanovuje škola ve svém školním programu. Na základě těchto programů hodnotí školy i školní kontrolní úřad v Sasku v pravidelných rozestupech výsledky pedagogické práce. Toto hodnocení je součástí charakteristiky školy v saské databázi škol (Staatsministerium für Kultus 2008).

5.3.1. Učební plán pro střední školy ve Svobodném státu Sasko – zeměpis (*Lehrplan – Mittelschule – Geographie*)

Jednotlivé učební plány (*Lehrpläne*) pro všechny předměty vyučované na středních školách ve Svobodném státu Sasko mají stejnou strukturu, jež je vždy popsána v první kapitole. První oddíl těchto učebních plánů obsahuje obecné cíle a úkoly střední školy, dále také závazná vyjádření k mezipředmětovému vyučování a také k rozvoji učebních kompetencí. Ve druhém oddílu učebních plánů pro saské střední školy je konkrétně specifikován daný předmět. Jsou zde vyjádřeny nejprve obecné cíle předmětu, které jsou

dále podrobně popsány pro jednotlivé ročníky, a odpovídající učivo a výstupy (Lehrplan 2009).

V každém ročníku musejí být vyučovány povinné učební celky v rozsahu 25 týdnů, k tomu navíc musí být v každém ročníku zapracován povinně volitelný učební celek v rozsahu dvou týdnů. Rozhodnutí o vhodném časovém rozvržení učebních celků v rámci jednoho ročníku je v kompetenci učitelů. Časové rozvržení se tak může měnit, musí však být stále zajištěno dosažení daných cílů (Lehrplan 2009).

Zpracování všech vzdělávacích oborů je v druhých oddílech jednotlivých vzdělávacích plánů provedeno tabelárně. Tabulky jsou rozděleny do dvou sloupců, v názvu prvního sloupce je vždy název učebního celku, následují cíle a obsah učiva, ve druhém sloupci je potom časová dotace a poznámky k danému učivu (Lehrplan 2009).

Cíle a obsah učiva jsou závazné. Charakterizují základní požadavky na oblast znalostí, rozvoj kompetencí a hodnot. Vzdělávací cíle jsou podrobně popsány, a pomáhají tak objasnit didaktické zpracování učiva. Poznámky k danému učivu mají pouze doporučující charakter. Předmětem poznámek jsou obsahová vysvětlení, rady a tipy na vhodné vyučovací metody a příklady dalšího možného rozvoje a podpory žáků. Jsou zde také vypsány spojitosti a vztahy vyučovacích cílů a učiva daného učebního celku k jinému celku stejného nebo jiného předmětu a k mezipředmětovým výchovným a vzdělávacím cílům střední školy. Tyto odkazy jsou zpracovány ve zkratkách, jež jsou vysvětleny v samostatné podkapitole (Lehrplan 2009).

5.3.1.1. Popis učebních cílů (*Beschreibung der Lernziele*)

V další kapitole dokumentu jsou popsány obecné vyučovací cíle. Těchto cílů je zde stanoveno celkem sedm a jsou charakterizovány následovně:

- náhled – základní orientace v daném předmětu, skutečnosti nebo setkání s vyučovacími a pracovními metodami bez hlubší reflexe,
- znalosti – získat znalosti a zkušenosti se stavem a souvislostmi věcí v dané oblasti, s vyučovacími a pracovními metodami a s typickými ukázkami jejich využití v dané oblasti v naučeném kontextu,
- přenesení – použít znalosti a zkušenosti v dané oblasti ve vztahu s vyučovacími a pracovními metodami ve srovnatelném kontextu,
- ovládnutí – rutinně používat vhodné způsoby jednání a chování,

- použití, aplikace – použít znalosti a zkušenosti v dané oblasti ve vztahu s vyučovacími a pracovními metodami na základě abstrakce a transferu v neznámém kontextu,
- posouzení, hodnocení – rozvíjet a představovat odůvodněné hodnocení a posudky, schopnost je tolerantně přijmout nebo odmítnout, reprezentovat, kriticky reflektovat a případně prozkoumat,
- řešení problémů – samostatně plánovat, provést a zkontrolovat jednání nebo úkoly na základě znalostí dané věci, souvislostí, vyučovacích a pracovních metod, odůvodněně hodnotit a dospět k novému výkladu a závěru (Lehrplan 2009).

5.3.1.2. Cíle a úkoly střední školy (*Ziele und Aufgaben der Mittelschule*)

V následující kapitole vzdělávacího učebního plánu (*Lehrplan*), jsou podrobně popsány další vzdělávací a výchovné cíle (*Bildungs- und Erziehungsziele*). Těchto cílů je v daném dokumentu popsáno dvanáct:

- vědomosti – Na střední škole si žáci osvojují vědomosti podstatných oborů společnosti a kultury, jež jsou přiměřené požadavkům střední školy a budoucího života. Získávají strukturované a souvislé vědomosti, které mohou flexibilně a cíleně použít.
- komunikační schopnosti – Ve všech předmětech žáci rozvíjejí svoji schopnost komunikace a přiměřené reakce na danou situaci. Osvojí si základní výrazové a argumentační způsoby současného odborného jazyka a používají přiměřeně základní termíny.
- kompetence metodická – Žáci střední školy používají samostatně metody získávání znalostí. Používají učební a pracovní metody, jež směřují k vytyčenému cíli, a učí se plánovaně zacházet s časem, materiálem a pracovní silou a utvářet efektivně pracovní postupy.
- kompetence učební – Žáci si stanovují individuální cíle, učí se organizovat a kontrolovat samostatné učení i spolupráci s ostatními.
- kompetence mediální – Žáci se učí vybírat z mediální nabídky s ohledem na vlastní potřeby, použít informace a samostatně navázat. Poznávají sami u sebe i u jiných, že média vytváří určitý vliv na představy, pocity a způsoby chování.

- informatické vzdělávání – Žáci rozvíjejí dovednosti obstarat si informace a přiměřeně ocenit moderní informační a komunikační technologie a použít je zodpovědně a vhodně v závislosti na dané situaci.
- uvědomění si individuálních silných a slabých stránek – V diskuzi a střetu s jinými lidmi nebo problémy projevují žáci svou citlivost, inteligenci a kreativitu. Jsou si vědomi vlastních silných i slabých stránek a učí se s nimi zacházet. Současně posilují přípravu na vlastní výkon.
- vědomí o životním prostředí – Žáci sbírají další zkušenosti s rozmanitostí a jedinečností přírody a rozvíjejí vědomí nutnosti ochrany a zodpovědného zacházení se životním prostředím.
- širší perspektiva – Žáci se učí chápat jednotlivá témata a problémy v širší perspektivě.
- estetické cítění – Během střetu s uměním a kulturou žáci dále rozvíjejí své estetické cítění a rozvíjejí respekt před výkonem jiných.
- kompetence sociální – Na střední škole žáci zažívají v sociálních vztazích pravidla a normy, poznávají jejich smysl a usilují o jejich dodržování. Učí se přitom jednat spolehlivě, zodpovědně, učinit kritiku i konstruktivně s kritikou pracovat.
- hodnoty – Žáci během každodenních zážitků a uvažování o různých pohledech na svět a systém hodnot rozvíjejí vlastní hodnotové a normové představy na základně svobodných a demokratických principů (Lehrplan 2009).

Součástí kapitoly, jež se zabývá cíli a úkoly střední školy, je také část věnovaná vytváření výchovného a vzdělávacího procesu (*Gestaltung des Bildungs- und Erziehungsprozesses*). V ní se píše, že pro střední školy jsou specifické vyučovací a učební metody, které vytváří přiměřený poměr mezi odborně systematickým učením a praktickým použitím, jež by se mělo vztahovat k běžným problémům. Vyučování a učení na střední škole je proto zaměřeno konkrétněji a praktičtěji a méně abstraktně a teoreticky. Žáci jsou zároveň aktivováni a zahrnuti do plánování a vytváření vyučování (Lehrplan 2009).

Nezbytné jsou také různorodé učební metody, které navazují přednostně na zkušenosti žáků, zohledňují spojení schopností a emocí a pokládají žáky za vyučovací cíle z více perspektiv a v rozmanitých aplikačních souvislostech. Různé formy kooperace při učení musí být ve všech předmětech intenzivně využívány. Intenzivní metodicky

rozmanité fáze cvičení, opakování a systematizace stejně jako smysluplné domácí úkoly upevňují dosažené vyučovací úspěchy (Lehrplan 2009).

Je zde také vyzdvižen význam rytmu vyučování jednotlivých vyučovacích jednotek, změny napětí a uvolnění, pohybu a klidu. Střední škola nabízí také pohybovým aktivitám žáků odpovídající prostory (Lehrplan 2009).

Pro střední školy má zvláštní význam také spolupráce s podniky a řemeslnými dílnami. Kontakty s ostatními školami, spolky, organizacemi a poradnami dávají nové impulzy a vytvářejí partnery pro školní práci. Také různé účasti na výstavách a soutěžích, brigády nebo školní kluby podporují identifikaci se školou, tvorbu nových učebních míst a otevření školy v regionu. Vedoucími principy školní práce jsou tolerance, transparentnost a spolehlivost (Lehrplan 2009).

5.3.1.3. Mezipředmětové vyučování (*Fächerverbindender Unterricht*)

Další kapitola učebního plánu pro střední školy je věnována mezipředmětovému vyučování (*Fächerverbindender Unterricht*). Pro toto vyučování je nutné stanovit téma, které není nebo je pouze částečně zachyceno v jednotlivých předmětech. Toto téma je poté zpracováno na základě otázek a metod z různých předmětů. Spojitostí pro hledání témat jsou perspektivy a tematické obory. Perspektivy obsahují základní otázky a konstanty lidského života:

- prostor a čas (*Raum und Zeit*),
- řeč a myšlení (*Sprache und Denken*),
- individualita a společnost (*Individualität und Sozialität*),
- příroda a kultura (*Natur und Kultur*) (Lehrplan 2009).

K tematickým oborům jsou zařazeny: doprava, média, komunikace, umění, vztah generací, spravedlnost, svět, práce, povolání, zdraví, životní prostředí, hospodářství a technika (Lehrplan 2009).

Úkolem každé školy je rozvíjet koncepci realizace mezipředmětového vyučování. Při přípravě tohoto vyučování je možno vycházet z představy tématu, které se zařadí do tematického oboru a perspektivy, a poté je konkrétně stanoveno. Je možné také vycházet z nabízených oborů nebo perspektiv, zařadit ho do jedné z perspektiv, příp. do některého z oborů a poté odvodit téma mezipředmětového vyučování (Lehrplan 2009).

Musí být zaručeno, že se každý žák účastní během školního roku minimálně v rozsahu dvou týdnů mezipředmětového vyučování, pouze v 10. ročníku může být podíl této výuky zkrácen na polovinu (Lehrplan 2009).

5.3.1.4. Naučit se učit (*Lernen lernen*)

Další kapitola učebního plánu je nazvána *Lernen lernen*, což se dá přeložit jako Naučit se učit. Celá tato kapitola je věnována rozvíjení kompetence žáků se učit, získat tedy schopnost si samostatně naplánovat a kontrolovat proces učení, opravovat ho a nakonec zhodnotit. Jsou zde také popsány možnosti a techniky rozvoje schopnosti učení, cílem tohoto rozvíjení je, že žák dokáže odhadnout své vlastní učební předpoklady a podle toho použít vhodné metody. V návaznosti na obsah předmětu by měla být část vyučovací doby věnována učení se učení. Učební plány tomu poskytují výchozí body a podněty (Lehrplan 2009).

5.4. Komparace kurikulárních dokumentů České republiky a Svobodného státu Sasko

Kurikulární dokumenty v obou sledovaných zemích mají dvě úrovně – úroveň státní a úroveň školní. Státní úroveň na zkoumané úrovni vzdělávání v České republice zastupuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, ve spolkové zemi Sasko je to Učební plán pro střední školy (*Lehrplan – Mittelschule*). Tento dokument byl v České republice vypracován Vzdělávacím ústavem pedagogickým, podobně je tomu v Sasku, kde je autorem Saský vzdělávací institut (*Sächsisches Bildungsinstitut*). Na školní úroveň kurikulárních dokumentů se potom v České republice řadí školní vzdělávací programy, v Sasku jsou to školní programy (*Schulprogramme*). Všechny základní školy v České republice a zároveň všechny saské střední školy (*Mittelschule*) mají ze zákona danou povinnost si tyto programy vytvářet.

Přestože systém kurikulárních dokumentů v obou sledovaných zemích se jeví stejným způsobem, je zde možné najít významné rozdíly. Zatímco český Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je skutečně spíše rámcový, saský učební plán pro střední školy (*Lehrplan – Mittelschule*) je zpracován velmi podrobně a konkrétně, což bude analyzováno a srovnáno v následujících kapitolách.

Výuka podle státních kurikulárních dokumentů v obou zemích vešla v platnost v rozmezí několika let. Výuka podle RVP ZV se v České republice stala závaznou od září

2007, počínaje 6. ročníkem základní školy. V Sasku vešel učební plán pro střední školy (*Lehrplan – Mittelschule*) pro první ročník saských středních škol poprvé v platnost v roce 2004.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání v České republice se po obecném úvodu, jenž je zaměřen na vymezení RVP ZV v systému kurikulárních dokumentů, věnuje nejprve cílům základního vzdělávání a klíčovým kompetencím na této úrovni. Také v saském učebním plánu je možné najít jejich obdobu, a to obecné vyučovací cíle (*Lernziele*) a cíle a úkoly střední školy (*Ziele und Aufgabe der Mittelschule*). Ke všem kompetencím, jež jsou definovány v českém RVP ZV je také možné nalézt obdobu v saském učebním plánu. Například kompetence k řešení problémů v RVP ZV má podobnou charakteristiku jako učební cíl řešení problémů v saském učebním plánu, obdobně také kompetenci komunikativní v RVP ZV je možné nalézt i v kapitole Cíle a úkoly střední školy v učebním plánu Saska jako komunikační schopnosti. Kompetence sociální a personální z RVP ZV mají stejnou definici jako cíl sociální kompetence z učebního plánu pro saské střední školy. Kompetence občanské v RVP ZV potom odpovídají charakteristice cíle hodnoty, jež je určen v Sasku. Ekvivalent kompetence k učení z RVP ZV se v saském vzdělávacím plánu nachází vícekrát – například jako kompetence učební v kapitole Cíle a úkoly střední školy nebo v samostatné kapitole Naučit se učit (*Lernen lernen*). Těmto schopnostem a dovednostem je tak ve vzdělávacích dokumentech obou sledovaných zemí věnována značná pozornost.

V obou zkoumaných kurikulárních dokumentech se přirozeně také nacházejí rozdíly. Zajímavostí v učebním plánu pro saské střední školy, kterou v českém Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání není možné nalézt, je kapitola věnovaná mezipředmětovému vyučování (*Fächerverbindender Unterricht*). Pro toto vyučování je vždy nutné stanovit téma, které není obsaženo v žádném (nebo pouze částečně) jednotlivém předmětu. Podobný jev se v RVP ZV nevyskytuje. Naopak český RVP ZV se věnuje průřezovým tématům, jež jsou v průběhu vzdělávání na základní škole zařazována do všech předmětů a které mají za úkol doplňovat učivo o aktuální problematiku současného světa. Ekvivalent do saského učebního plánu není zařazen.

Vzdělávací obory v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, které se ve většině případů odrážejí na školách jako samostatné vyučovací předměty, jsou rozděleny a zařazeny do několika vzdělávacích oblastí. Toto rozdělení se v učebním plánu pro střední školy v Sasku nenalézá.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání v České republice je zařazen rámcový učební plán a také saské ministerstvo školství (*Staatsministerium für Kultus*) vydalo platný učební plán pro střední školy (*Studentafel für die Mittelschule*). Tento saský učební plán není přímo součástí vzdělávacího plánu (*Lehrplan*). Zde je nalezen velký rozdíl mezi formami obou učebních plánů. Zatímco v rámcovém učebním plánu pro české základní školy je určena pouze minimální časová dotace pro jednotlivé vzdělávací oblasti, příp. obory (tedy i zeměpis), učební plán pro saské střední školy udává přesně časovou dotaci pro každý předmět v každém ročníku. Školám v Plzeňském kraji a potažmo celé České republice je tak dána větší míra autonomie při výuce.

6. Geografické vzdělávání

6.1. Geografické vzdělávání podle RVP ZV v České republice

Vzdělávací obor zeměpis je v RVP ZV (2007) součástí vzdělávací oblasti Člověk a příroda, která, jak už sám název napovídá, se zabývá problémy spojenými se zkoumáním přírody. Dalšími vzdělávacími obory této oblasti jsou Fyzika, Chemie a Přírodopis. Vzdělávací oblast Člověk a příroda tak umožňuje žákům lépe porozumět zákonitostem přírodních procesů a uvědomit si užitečnost těchto poznatků a jejich aplikaci v běžném životě. Vzdělávací obsah této vzdělávací oblasti je realizován pouze na druhém stupni základního vzdělávání a navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, jež je naopak určen pouze pro žáky 1. stupně základního vzdělávání, kterým přibližuje přírodovědné poznatky na elementární úrovni (RVP ZV 2007).

Žáci si mimo jiné při studiu přírody osvojují důležité dovednosti díky specifickým poznávacím metodám. Jedná se zejména o soustavné, objektivní a spolehlivé pozorování, experiment a měření, vytváření a ověřování hypotéz, analýzy tohoto ověřování a vyvozování závěrů. „Žáci se tak učí zkoumat příčiny přírodních procesů, souvislosti či vztahy mezi nimi, klást si otázky a hledat na ně odpovědi, vysvětlovat pozorované jevy, hledat a řešit poznávací a praktické problémy, využívat poznání zákonitostí přírodních procesů pro jejich předvídání či ovlivňování.“ (RVP ZV 2007, s. 51) Žáci tak postupně poznávají složitost skutečnosti a podstatné souvislosti mezi přírodou a lidskou společností. Měli by si uvědomovat závislost člověka na přírodních zdrojích a také vliv lidské společnosti na stav životního prostředí i lidského zdraví. Žáci by měli pochopit změny, jež probíhají v přírodě, poznat důležité místní i globální ekosystémy a odhalit příčiny a následky jejich ovlivňování. Své poznatky o přírodě by poté měli využívat ve prospěch ochrany životního prostředí a principů udržitelného rozvoje. Veškeré tyto dovednosti, porozumění, uvažování a jednání přirozeně směřují k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáka (RVP ZV 2007).

Zeměpisné, fyzikální, chemické a přírodopisné vzdělávání utváří komplexní pohled na vztah člověk – příroda, vzdělávání zeměpisné navíc dává žákům možnost poznávat souvislosti mezi přírodními podmínkami a životem lidí a jejich společenství nejen v jejich okolí, ale také na celém území České republiky, v Evropě i zbytku světa. Vzdělávací obor Zeměpis je celý zařazen do vzdělávací oblasti Člověk a příroda, přestože je jeho vzdělávací

obsah jak přírodovědného, tak společenskovedního charakteru. Vzdělávací obor Zeměpis se ve školách odráží jako samostatný vyučovací předmět (RVP ZV 2007).

6.1.1. Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Zeměpis (Geografie)

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Zeměpis (Geografie) je v RVP ZV (2007) stanoven pro 2. stupeň do sedmi částí a v každé z nich jsou stanoveny očekávané výstupy žáka a také učivo tohoto oboru (RVP ZV 2007).

Prvním tematickým celkem zeměpisu jsou stanoveny geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie. Učivem této tematické části jsou v RVP ZV (2007) dány komunikační geografický a kartografický jazyk a geografická kartografie a topografie. Žáci by se měli naučit používat obecně používané geografické, topografické i kartografické pojmy, kartografické produkty jako jsou plán nebo mapa, měli by také znát základní geografická média a zdroje dat. Žáci také získávají znalosti o glóbu, zeměpisné síti a zeměpisných souřadnicích, měřítku a obsahu plánů i map a dalších. Tyto vědomosti jsou shrnuty v očekávaných výstupech tohoto tematického celku, podle nichž by měl žák organizovat a hodnotit geografické informace a zdroje dat z kartografických produktů, diagramů, grafů a dalších informačních zdrojů, dále také používat základní geografickou terminologii a přiměřeně zhodnotit geografické jevy, objekty a procesy v krajinné sféře. Posledním výstupem tohoto celku je potom schopnost vytvořit a umět využít myšlenková (mentální) schémata a mapy pro vnímání a zhodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich a pro utváření postojů k okolnímu světu (RVP ZV 2007).

Dalším tematickým celkem je téma přírodní obraz Země. Učivo daného celku je rozděleno do čtyř částí – Země jako vesmírné těleso, krajinná sféra, systém přírodní sféry na planetární a na regionální úrovni. Žáci by podle očekávaných výstupů tohoto tematického celku měli umět zhodnotit postavení Země ve vesmíru, její tvar a pohyby, rozlišit základní složky a prvky přírodní sféry a jejich vzájemnou souvislost a porovnat působení procesů v přírodní sféře a zhodnotit jejich vliv na přírodu i lidskou společnost (RVP ZV 2007).

Třetím tematickým celkem zeměpisu jsou regiony světa a jeho učivem jsou stanoveny všechny světadíly, oceány a makroregiony světa. Žáci by je podle očekávaných výstupů měli umět vymezit a lokalizovat na mapách, měli by umět porovnat jejich postavení a srovnat a zhodnotit polohu, rozlohu, přírodní i společenské poměry, zvláštnosti nebo potenciál světadílů, oceánů, vybraných makroregionů a modelových států. Měli by

umět posoudit, jaké změny ve vybraných regionech světa probíhaly nebo budou probíhat a umět pojmenovat příčinu těchto změn (RVP ZV 2007).

Čtvrtý tematický celek je pojmenován jako společenské a hospodářské prostředí. Mezi očekávané výstupy tohoto celku je zařazeno například to, že žák dokáže přiměřeně posoudit prostorovou organizaci světové populace, její rozložení, strukturu a vývoj, dokáže zhodnotit podmíněnost přírodních podmínek a lidských sídel. Žáci by také měli zhodnotit strukturu a složky světového hospodářství, porovnat předpoklady pro prostorové rozmístění hospodářských aktivit. K posledním očekávaným výstupům jsou řazeny schopnosti žáka porovnat státy světa a jednotlivé integrace států na základě podobných i odlišných znaků a lokalizovat na mapě aktuální geopolitické změny a politické problémy ve světových regionech. K dosažení těchto náročnějších výstupů je proto učivo tohoto celku stanoveno následovně – obyvatelstvo světa, světové hospodářství, globalizační a regionální společenské, politické a hospodářské procesy a útvary (RVP ZV 2007).

Dalším tematickým celkem zeměpisu je životní prostředí. Jako učivo je zde stanovena krajina (její typy a přírodní a společenské prostředí) a vztah mezi přírodou a společností, kam se řadí problematika trvale udržitelného rozvoje a života, zásady ochrany životního prostředí a globální environmentální problémy lidstva. Očekávanými výstupy žáků jsou stanoveny následovně: žák by měl umět porovnávat různé krajiny a rozpoznat její specifické znaky a funkce, měl by znát prostorové rozmístění hlavních ekosystémů (biomů) a uvést důsledky a rizika přírodních i společenských vlivů na životní prostředí (RVP ZV 2007).

Obsah tematického celku Česká republika je podrobněji analyzován v následující podkapitole.

Posledním tematickým celkem vzdělávacího oboru Zeměpis je terénní geografická výuka, praxe a aplikace, mezi jehož očekávané výstupy patří mimo jiné například to, že žák ovládá základy praktické topografie a orientace v terénu, umí aplikovat praktické postupy při pozorování, znázornění a zhodnocení krajiny v terénu nebo uplatňovat zásady bezpečného pohybu a pobytu v přírodě. Do učiva tohoto celku je proto zařazeno jak cvičení a pozorování v terénu místní krajiny a geografické exkurze, tak ochrana člověka při ohrožení zdraví a života (RVP ZV 2007).

6.1.2. Průřezová témata vzdělávacího oboru Zeměpis (Geografie)

Vzdělávacím oborem Zeměpis stejně tak jako ostatními vzdělávacími obory i oblastmi přirozeně procházejí jednotlivá průřezová témata.

Prvním průřezovým tématem Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (2007) je Osobnostní a sociální výchova. Jeho vazba k oboru Zeměpis se týká zejména seberegulujícího jednání jako základního ekologického principu. Mezi další možnosti potom patří rozvoj emocionálních vztahů, postojů a praktických dovedností ve vztahu k přírodnímu prostředí.

Také v dalším průřezovém tématu RVP ZV (2007) Výchova demokratického občana je možné najít návaznost na geografické vyučování na základní škole, a to zejména díky možnosti poznávání státních zřízení v jednotlivých státech a regionech světa.

Blízkou vazbu má vzdělávací obor Zeměpis zejména k průřezovému tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, kde je objasňována problematika důsledků globálních vlivů na životní prostředí v místní oblasti a je zdůrazňována potřeba ochrany tohoto prostředí především v dané lokalitě. Tematické okruhy tohoto průřezového tématu (Evropa a svět nás zajímá, Objevujeme Evropu a svět, Jsme Evropané) mají přímou souvislost s učivem zeměpisu na 2. stupni základního vzdělávání. Je tak více podněcován zájem o poznání Evropy a světa jako uspořádaného prostředí, jež se neustále mění v čase, a uvědomování si souvislostí mezi řešením běžných situací občanů a globálních problémů. Žáci si také mohou více ujasnit své vlastní životní perspektivy v evropském a globálním prostoru (RVP ZV 2007).

Vzdělávací obor Zeměpis má také souvislost i s dalšími průřezovými tématy, mezi něž patří Multikulturní výchova nebo Environmentální výchova. Multikulturní výchova se na daný obor váže zejména tématy, jež se zabývají vztahy mezi příslušníky různých národů a etnických skupin světa, Environmentální výchova potom díky tématům, které se dotýkají problematiky vlivů životního prostředí na lidské zdraví. Tematické okruhy tohoto průřezového tématu, jako jsou Ekosystémy, Základní podmínky života, Lidské aktivity a problémy životního prostředí nebo Vztah člověka k prostředí, úzce souvisí s učivem zeměpisu. Důraz je zde kladen zejména na pochopení platnosti základních přírodních zákonitostí, postavení člověka v přírodě a komplexní funkce ekosystémů ve vztahu k lidské společnosti – zachování podmínek života a získávání obnovitelných zdrojů surovin a energie (RVP ZV 2007).

6.1.3. Rámcový učební plán pro vzdělávací obor Zeměpis (Geografie)

Celková povinná časová dotace je pro druhý stupeň je stanovena na 122 hodin. Tento počet hodin je dále rozčleněn, a to zejména podle jednotlivých vzdělávacích oblastí, jež mají všechny určeny minimální časovou dotací. Ta je v tomto rámcovém učebním

plánu stanovena na 22 hodin pro celou vzdělávací oblast Člověk a příroda, jejíž součástí je i zeměpis (RVP ZV 2007), V celkové časové dotaci 122 hodin je zařazena také disponibilní časová dotace, jež činí 24 hodin. Povinností školy je nabídnout žákům na druhém stupni vzdělávací obsah oboru Další cizí jazyk v rozsahu 6 vyučovacích hodin. Žáci, kteří si nezvolí Další cizí jazyk, si musí vybrat ve stejné časové dotaci z jiných volitelných obsahů. Mezi ně může například patřit i seminář ze zeměpisu (RVP ZV 2007).

6.1.4. Tematický celek regionální geografie České republiky v RVP ZV

Tematický celek regionální geografie České republiky, jímž se podrobněji zabývá předkládaná diplomová práce, je samostatnou částí daného vzdělávacího oboru. Je zde vymezeno celkem pět očekávaných výstupů, jež směřují od vymezení, lokalizování a hodnocení místní oblasti k poloze, postavení a potenciálu celé České republiky ve světovém kontextu (RVP ZV 2007).

„Žák:

- vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy,
- hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům,
- hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu,
- lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit,
- uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států.“
(RVP ZV 2007, s. 63)

Je zde také přirozeně stanoveno učivo tohoto tematického celku, jež je rozděleno do tří částí (místní region, Česká republika a regiony České republiky), které jsou dále podrobně rozvedeny:

- „místní region
  - zeměpisná poloha, kritéria pro vymezení místního regionu, vztahy k okolním regionům, základní přírodní a socioekonomické

charakteristiky s důrazem na specifika regionu důležitá pro jeho další rozvoj (potenciál x bariéry),

- Česká republika
  - zeměpisná poloha, rozloha, členitost, přírodní poměry a zdroje,
  - obyvatelstvo: základní geografické, demografické a hospodářské charakteristiky, sídelní poměry,
  - rozmístění hospodářských aktivit, sektorová a odvětvová struktura hospodářství,
  - transformační společenské, politické a hospodářské procesy a jejich územní projevy a dopady,
  - hospodářské a politické postavení České republiky v Evropě a ve světě, zapojení do mezinárodní dělby práce a obchodu,
- regiony České republiky
  - územní jednotky státní správy a samosprávy, krajské členění, kraj, místního regionu, přeshraniční spolupráce se sousedními státy v euroregionech“ (RVP ZV 2007, s. 63).

Vazbu na regionální geografii České republiky je možné najít také v tematickém celku terénní geografická výuka, praxe a aplikace, který již byl popsán výše. V doporučeném učivu se nalézají témata jako cvičení a pozorování v terénu místní krajiny, geografické exkurze (RVP ZV 2007).

6.2. Geografické vzdělávání podle učebního plánu pro střední školy ve Svobodném státu Sasko

Druhý oddíl učebního plánu pro střední školy (*Lehrplan – Mittelschule*) je již věnován danému předmětu, v tomto případě geografii.

6.2.1. Cíle a úkoly předmětu geografie

V první části tohoto oddílu věnujícího se předmětu geografie je popsán její přínos ke všeobecnému vzdělávání. Žáci se učí znát planetu Zemi jako jedinečný, ale také zranitelný základ života člověka. Předmět tak vykonává důležitý přínos vychovávat žáky k zodpovědnému zacházení se životním prostředím a přírodními zdroji (Lehrplan 2009).

Vyučování geografie vede k porozumění prostorových souvislostí ve světě. Na globálních, regionálních a lokálních příkladech se žáci učí odhalit prostor v jejich

komplexitě, a vystihnout tak vzájemné působení probíhajících faktorů na pozadí historického a politického vývoje, jež ovlivňují daný prostor. Podporovány jsou také schopnosti a dovednosti argumentace, empatie, ochota k aktivní účasti na rozhodovacích procesech ve vlasti a ve světě. Srovnání vlasti a oblastí jiných kontinentů pobízejí žáky ke kritické sebereflexi vlastního životního prostoru a způsobu života. S tím jsou spojeny učební procesy multikulturního vzdělávání a výchovy, které přispívají k otevřenému a tolerantnímu chování a jednání. Zařazení aktuálních událostí do učiva, jejich hodnocení a odhalování následků objasňuje žákům souvislosti a geografickou orientaci (Lehrplan 2009).

Předmět geografie má přirozeně interdisciplinární charakter a umožňuje žákům komplexní a propojené myšlení. Tyto učební procesy vyžadují spojení přírodo- a společenskovědních znalostí, teorií a metod. Vyučovací předmět geografie zprostředkovává také vyučovací obsahy astronomie a geologie. Mimořádnou roli hraje geografie v mezipředmětovém vyučování, čímž je rozvíjena schopnost vzdělávání a profesní kvalifikace (Lehrplan 2009).

Obecné cíle předmětu geografie jsou formulovány následovně:

- poznání prostorových struktur a procesů,
- rozvíjení kompetence jednání v prostoru,
- získání znalostí o topografické orientaci a prostorových představ,
- osvojení si způsobu geografického myšlení a práce a rozvíjení komunikačních dovedností na základě používání odborné slovní zásoby (Lehrplan 2009).

Učební plán sleduje kombinaci regionální a obecné geografie. Přitom se zohledňuje princip od blízkého směrem ke vzdálenému. Do 9. ročníku jsou probírány všechny kontinenty a oceány, k čemuž jsou přiřazena jednotlivá obecně-geografická témata. Princip této změny měřítka zajišťuje zahrnutí prostorů od lokální ke globální dimenzi. Výběr učebního obsahu zohledňuje především následující tematické obory:

- prostorová orientace,
- fyzicko-geografické struktury a procesy,
- antropogeografické struktury a procesy,
- obyvatelstvo a kultury regionů,
- geografický způsob myšlení a práce (Lehrplan 2009).

Geografické způsoby myšlení a práce jsou do učebních celků smysluplně integrovány. Učivo jednotlivých učebních celků je vybíráno na základě důležitosti jednotlivých témat pro žáky. Zprostředkování učiva žákům probíhá se zvyšující se úrovní až do konce 9. ročníku. Žáci, kteří si vyberou předmět geografie i v 10. ročníku, prohlubují si své znalosti a osvojují si obecné geografické vědomosti a mohou příkladně využít své nabyté regionální znalosti (Lehrplan 2009).

V učebním plánu geografie pro střední školy je také část věnována didaktickým zásadám výuky. Vyučování geografie navazuje v silné míře na znalosti a zkušenosti žáků z vyučování na základní škole a orientuje se na životní prostor žáků. Musí zohledňovat rozdílné individuální předpoklady, zájmy dívek a chlapců a zkušenosti žáků s migračními okolnostmi. Proto je nutné diferenciované vytváření vyučování a nabídky pro různé učební typy (Lehrplan 2009).

Regionální i obecná geografie tvoří jednotu. Cílem vyučování regionální geografie není vystihnout úplné znalosti daného prostoru, ale spíše poskytnout odpovědi na otázky, které umožňují nahlédnutí do důležitých zvláštností regionálních souvislostí. Obecná geografie směřuje k poznání prostorových zákonitostí a pravidelností Země, které jsou všeobecně platné nezávisle na konkrétní oblasti (Lehrplan 2009).

Geografické oblasti a objekty jsou charakterizovány stálými strukturami a stále probíhajícím přírodními i antropogenními procesy. Je proto nezbytné oboustranné pozorování struktur a procesů. Přitom se rozvíjí schopnosti jednání. Platnými vyučovacími principy jsou také topografie a prostorová orientace (Lehrplan 2009).

V závislosti cílů a obsahu učiva mají všechny učební a vyučovací formy svou odůvodněnost. Pro podporu rozvoje osobnosti žáka jsou zahrnuty zejména takové formy, jako jsou práce ve dvojicích a skupinová práce, rolové a plánované hry nebo pokusy. Měly by být využity možnosti vyhledat v rámci projektů a exkurzí mimoškolní učební místo, kde mohou být získané zkušenosti dále zpracovány (Lehrplan 2009).

6.2.2. Rámcový učební plán pro zeměpis (*Studentafel für die Mittelschule*)

Zeměpis (*Geographie*) je v učebním plánu pro saské střední školy (*Studentafel für die Mittelschule*) zařazen ve všech ročnících. V 5., 6. a 7. ročníku jsou zeměpisu přiděleny dvě hodiny týdně, v 8. a 9. ročníku potom pouze jedna hodina týdně. V 10. ročníku mají žáci možnost si zvolit, zda budou nadále studovat zeměpis, nebo dějepis (*Geschichte*), oběma těmito variantám jsou přiřazeny dvě hodiny týdně (Sächsische Staatskanzlei 2013).

6.2.3. Přehled učebních celků

V další části učebního plánu geografie pro střední školy jsou již podrobně zpracovány učební celky, jejich rozdělení do jednotlivých ročníků a časová dotace. Do každého ročníku jsou zařazeny jak povinné učební celky, které, jak již bylo řečeno výše, musejí být vyučovány v rozsahu 25 týdnů, tak povinně volitelné učební celky, z nichž jeden musí být rozpracován v rozsahu dvou týdnů (Lehrplan 2009).

Jednotlivé ročníky středních škol v Sasku jsou popsány v samostatných kapitolách. Na začátku každé z nich jsou rozpracovány cíle zeměpisu v daném ročníku a následují tabulky, jež obsahují učební celky, obsah učiva, časové dotace a poznámky k danému učivu (Lehrplan 2009).

Do pátého ročníku středních škol v Sasku je zařazeno celkem šest povinných učebních celků a tři další, jež jsou povinně volitelné. K povinným učebním celkům patří naše Země (*Unsere Erde*), orientace v Německu (*Orientierung in Deutschland*), pobřeží Severního a Baltského moře (*Nord- und Ostseeküste*), nížina (*Tiefland*), vybrané aglomerace (*Ausgewählte Ballungsgebiete*), oblast středohoří (*Mittelgebirgsland*). Povinně volitelnými učebními celky jsou v pátém ročníku exkurze do okolí – městská oblast (*Städtischer Raum*), venkovská oblast (*Ländlicher Raum*) nebo přírodní životní prostředí (*Die natürliche Umwelt*) (Lehrplan 2009).

V šestém ročníku je pozornost věnována učivu regionální geografie Evropy. Učebních celků je zde zařazeno také šest a patří k nim přehled Evropy (*Europa im Überblick*), podnebí a vegetace (*Klima und Vegetation*), severní Evropa (*Im Norden Europas*), Evropa mezi Atlantikem a Uralem (*Europa zwischen Atlantik und Ural*), alpská oblast (*Im Alpenraum*), jižní Evropa (*Im Süden Europas*). Mezi povinně volitelné učební celky šestého ročníku řadíme: spolupráce v Evropě (*Zusammenarbeit in Europa*), sousední stát Saska (*Ein Nachbarstaat Sachsens*) a světový přístav Rotterdam (*Welthafen Rotterdam*) (Lehrplan 2009).

Učivo sedmého ročníku saských středních škol se zaměřuje na regionální geografii dalších světadílů: přehled Afriky (*Afrika im Überblick*), podnebí a vegetace Afriky (*Klima und Vegetation Afrikas*), příklady využití krajiny v Africe (*Beispiele der Raumnutzung Afrikas*), Austrálie a Oceánie, polární oblasti (*Australien und Ozeanien, Polargebiete*), světový oceán (*Das Weltmeer*). Také v sedmém ročníku středních školy v Sasku jsou zařazeny povinně volitelné učební oblasti, mezi něž zde patří Keňa (*Kenia*), poušť

(*In den Wüsten*), epidemie AIDS v jižní Africe (*AIDS-Epidemie im südlichen Afrika*) (Lehrplan 2009).

Výuka geografie v osmém ročníku saské střední školy je zaměřena na výuku regionální geografie Ameriky. Prvním učebním celkem tohoto ročníku je zeměpisná síť a časová pásma na Zemi (*Gradnetz und Zeitzonen der Erde*), přehled Ameriky (*Der Doppelkontinent Amerika im Überblick*), příklady využití krajiny v Americe (*Beispiele der Raumnutzung des Doppelkontinents*). Také do osmého ročníku jsou zařazeny celkem tři povinně volitelné učební celky: metropolizace v Latinské Americe (*Metropolisierung in Lateinamerika*), původní obyvatelé (*Im Blickpunkt: Ureinwohner*), národní park (*Besonderheit: Nationalpark*) (Lehrplan 2009).

Do devátého ročníku střední školy ve spolkové zemi Sasko jsou v geografii zařazeny čtyři povinné učební celky. Patří mezi ně: přehled Asie (*Asien im Überblick*), obyvatelstvo (*Bevölkerung*), příklady využití krajiny Asie (*Bespiele der Raumnutzung Asiens*) a soužití ve světě (*Leben in der Einen Welt*). Povinně volitelnými učebními obory v devátém ročníku jsou Sibiř (*Sibirien*), oblast Zálivu (*Golfregion*), Himaláje (*Himalaja*) (Lehrplan 2009).

Učivo geografie desátého ročníku, v němž je tento vyučovací předmět pouze jeden ze dvou povinně volitelných (Sächsische Staatskanzlei 2013), je rozděleno pouze do dvou učebních celků: místní krajina v systému geografických pásem (*Die heimatische Landschaft im System der geographischen Zonen*) a místní kulturní krajina v systému globálního hospodářského a socioekonomického vývoje (*Der heimatische Kulturraum im System globaler wirtschafts- und sozialräumlicher Entwicklungen*). Také do učiva zeměpisu posledního ročníku střední školy jsou zařazeny povinně volitelné učební celky: počasí (*Rund um das Wetter*), nerostné bohatství Saska (*Rund um die Bodenschätze Sachsens*), obyvatelstvo Saska (*Rund um die Bevölkerung Sachsens*), změny klimatu (*Rund um Klimaveränderungen*) (Lehrplan 2009).

6.2.4. Tematický celek regionální geografie Saska v učebním plánu pro střední školy

Učivo, jež se týká, regionální geografie Saska se vyskytuje v učebním plánu pro střední školy několikrát. Toto téma zde však není však zařazeno jako samostatný učební celek, vždy je pouze součástí jiného učiva, se kterým úzce souvisí. Poprvé je regionální geografie Saska zařazena již v pátém ročníku, kde je rozdělena do několika

učebních celků. Prvním z nich je učební celek o nížinách v Německu (*Tiefland*). Sem je regionální geografie Saska zařazena v několika cílech:

- získat náhled na různorodost přírodních krajin – oblast Leipziger Tieflandsbucht je doporučena v poznámkách k učivu,
- znát možnosti využití rostlinné i živočišné zemědělské výroby,
- postavit se k důsledkům těžby hnědého uhlí (místa těžby, těžba, využití a rekultivace) (Lehrplan 2009).

Tyto oblasti a cíle se přímo týkají území Svobodného státu Sasko.

Možnost zařadit učivo o Sasku nabízí i další učební celek v pátém ročníku, a to vybrané městské aglomerace, jež si klade jako cíl získat náhled do rozdělení hospodářství podle oblastí i odvětví (průmysl, služby, zemědělství a těžba) (Lehrplan 2009).

Také v posledním povinném učebním celku v pátém ročníku, oblast středohoří (*Mittelgebirgsland*), je zařazena regionální geografie Saska. Mezi očekávané cíle sem patří:

- získat náhled na rozmanitost přírodního prostoru – krajiny, vodní síť,
- získat náhled na vybrané druhy hornin – zde je vyzdvížena souvislost s místní oblastí,
- znát dopady činnosti tekoucí vody na formování krajiny – tvorba údolí, vztah geologické podloží – reliéf – voda,
- posoudit možnosti využití a ochrany středohoří – zásoby vody a lesní hospodářství (Lehrplan 2009).

Zejména poslední cíl je zaměřen na geografii Saska, v poznámkách je právě vyzdvížen vztah k Sasku.

Také povinně volitelné učební celky pátého ročníku jsou věnovány Sasku, jelikož se ve všech třech případech jedná o exkurzi do okolí – městská oblast (*Städtischer Raum*), venkovská oblast (*Ländlicher Raum*) nebo přírodní životní prostředí (*Die natürliche Umwelt*). Mezi očekávané cíle těchto exkurzí patří:

- poznat město a venkov jako formu osídlení – život a práce, funkce,

- aplikovat znalosti v tematických mapách – druhy využití (využití plochy, zástavba, práce se symboly a barvami), plán města, náčrtek, zobrazení tvarů krajiny, topografické mapy,
- poznat místní krajinu jako přírodní krajinu nebo jako krajinu silně ovlivněnou člověkem (Lehrplan 2009).

Předmětu zeměpis je v 5. ročníku střední školy v Sasku, v němž je vyučována regionální geografie této spolkové země, přidělena časová dotace dvě hodiny týdně (Sächsische Staatskanzlei 2013).

Nejvíce je však zařazena výuka regionální geografie Saska do posledního desátého ročníku středních škol ve Svobodném státu Sasko, ve kterém je předmětu zeměpis přiřazena časová dotace také dvě hodiny týdně. Nedostatkem však je, že předmět zeměpis je v tomto ročníku pouze jedním ze dvou povinně volitelných, všichni žáci ho proto nemusejí absolvovat (Sächsische Staatskanzlei 2013).

Jak již bylo řešeno výše, prvním učebním celkem desátého ročníku je místní krajina v systému geografických pásem (*Die heimatliche Landschaft im System der geographischen Zonen*). Jako očekávané cíle jsou zde stanoveny následující:

- poznat model přírodní krajiny – sféry, prvky krajiny: podnebí, biotu, půdu, stavbu, povrch, vodstvo,
- poznat všeobecné geografické znaky vybraných složek – podnebí (počasí a podnebí, změny klimatu, oteplení vzduchu, vznik větru, oblaka a srážky), geologickou stavbu (druhy hornin, jejich oběh), půdy (půdní druhy a typy, vznik půd),
- zrealizovat exkurzi v místní krajině – poloha, velikost a rozdělení Saska (sousední státy a spolkové země, vybraná města, říční síť, rozdělení přírodní krajiny), plánování, realizace a zhodnocení exkurze (práce s mapou a kompasem, určení hornin, půdního profilu, zásah člověka) (Lehrplan 2009).

Druhým učebním celkem zeměpisu v desátém ročníku je místní kulturní krajina v systému globálního hospodářského a socioekonomického vývoje (*Der heimatliche Kulturraum im System globaler wirtschafts- und sozialräumlicher Entwicklungen*). Také toto učivo má určeno své očekávané výstupy:

- poznat model kulturní krajiny – základní struktura (infrastruktura, obyvatelstvo, výrobní struktura, přírodní bohatství), spojení (sídelní struktura),
- aplikovat znalosti společného působení vybraných základních struktur na místní krajinu (dopravní síť, využití plochy, demografické složení, trávení volného času, výběr povolání),
- postavit se k výhodám a nebezpečím globalizace na okolní krajinu – pohyb obyvatelstva („svět jako globální vesnice“, migrace, urbanizace, stopy globalizace ve městech), logistika toku zboží a informací („propojený svět“, internet), výběr sídla a propojení globálních aktérů („světově-vnitřní trh“, přesunutí pracovních míst) (Lehrplan 2009).

Také povinně volitelné učební celky 10. ročníku přímo souvisí s regionální geografii Saska. Cíle jednoho z těchto celků – nerostné bohatství Saska (*Rund um die Bodenschätze Sachsens*) – jsou následující:

- znát nerostné bohatství Saska – naleziště (dřívější i současná), význam (zařazení průmyslového odvětví),
- aplikovat znalosti na charakteristické znaky a vývoj aglomerací Chemnitz/Zwickau (zařazení do Saského trojúhelníku) – vytvoření (vývoj území na základě surovinové závislosti, lokality), strukturální změny (Lehrplan 2009).

Také další povinně volitelný učební celek zeměpisu 10. ročníku rozvíjí znalosti žáků o Sasku, a to obyvatelstvo Saska (*Rund um die Bevölkerung Sachsens*). Jeho očekávané cíle jsou:

- aplikovat znalosti o věkových pyramidách na obyvatelstvo Saska – popsat věkovou pyramidu (srovnání Německa, opatření si aktuálních dat), zhodnocení (příčiny typu věkové pyramidy),
- posoudit aktuální vývoj obyvatelstva Saska (přirozený úbytek obyvatelstva, migrační úbytek, orientace na trhu práce, práce s hypotézami) (Lehrplan 2009).

6.3. Komparace geografického vzdělávání v České republice a ve Svobodném státu Sasko

V kurikulárních dokumentech obou sledovaných zemí jsou charakterizovány cíle a úkoly geografického vzdělávání velmi podobným způsobem. Jak v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, tak i v saském vzdělávacím plánu pro střední školy je zdůrazněn dvojitý charakter geografického vzdělávání – přírodovědný i společenskovední. V obou sledovaných vzdělávacích programech je vyjádřeno, že geografické vzdělání umožňuje žákům poznávat souvislosti mezi přírodními podmínkami a životem a společenstvím lidí. Podobnost je možné nalézt i u dalších charakteristik geografického vzdělávání v obou kurikulárních dokumentech. Jak RVP ZV, tak učební plán v Sasku vyzdvihuje roli geografie ve výuce o ochraně životního prostředí, principech trvale udržitelného rozvoje a ve výchově k zodpovědnému zacházení s přírodním i životním prostředím.

V učebním plánu pro střední školy ve Svobodném státu Sasko je vyzdvížena role geografie v mezipředmětovém vyučování. Ačkoli se nejedná o tutéž záležitost, podobný princip je možné najít i v RVP ZV, jelikož vzdělávacím oborem Zeměpis prochází velké množství průřezových témat.

Ve vzdělávacích dokumentech obou sledovaných zemí jsou také popsány vhodné poznávací metody a je vyzdvížena jejich důležitost. Pozornost je věnována metodám pozorování, měření a pokus, práce s mapou, praktická topografie nebo hodnocení geografických jevů.

Vyučování zeměpisu na 2. stupni českých základních škol navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, která je vyučována na 1. stupni. Stejný princip se přirozeně objevuje také v Sasku, kde geografické vzdělávání na středních školách (*Mittelschule*) navazuje na znalosti a zkušenosti žáků ze základní školy (*Grundschule*).

Jak již bylo řečeno v přecházejících komparacích, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání v České republice má charakter více obecný. Učebním celkem regionální geografie České republiky se zabývá pouze ve smyslu vyjmenování pěti očekávaných výstupů žáka, jež musejí být povinně na konci 2. stupně splněny. Připojeno je samozřejmě také učivo tohoto tématu, jeho zařazení v této konkrétní podobě ve výuce na základních školách však není povinné. Není zde také určeno, v jakém ročníku výuka regionální geografie České republiky musí probíhat na školách, časová dotace předmětu zeměpis v jednotlivých ročnících ani časová dotace jednotlivých učebních celků. Řazení

vzdělávacího obsahu Zeměpis (Geografie) v RVP ZV není určující pro strukturu výuky na druhém stupni základní školy. Ani průřezová témata, jež mají zvláštní postavení v celém RVP ZV, zde nejsou určena, není tak explicitně určeno, které učební celky je rozvíjejí.

Na druhé straně učební plán pro výuku geografie na středních školách v Sasku je rozpracován velice podrobně. Jednotlivé ročníky mají stanovenou týdenní časovou dotaci, do každého z nich jsou konkrétně rozděleny tematické celky, již mají také přiřazenou konkrétní hodinovou dotaci. Saský vzdělávací plán pro střední školy obsahuje stejně jako RVP ZV očekávané cíle, jež jsou v RVP ZV označovány jako očekávané výstupy. Zatímco však v Sasku jsou jmenované cíle i obsah učiva závazné, v České republice je nutné dodržet pouze očekávané výstupy. Cíle učiva jednotlivých učebních celků zeměpisu jsou podrobněji specifikovány v saském učebním plánu na rozdíl od očekávaných výstupů v RVP ZV, kde jsou charakterizovány více obecně. Kromě očekávaných cílů určuje Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání také očekávanou úroveň klíčových kompetencí a průřezová témata. Ze vzdělávacích postupů a metod jsou zde pouze některé, jak již bylo popsáno výše, doporučeny. Formy výuky v RVP ZV určeny nejsou. V saském učebním plánu je možné najít i rady a tipy na vhodné vyučovací metody a příklady dalšího rozvíjení žáků. V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání v Česku nejsou také zařazeny žádné povinně volitelné celky, jako je tomu v případě saského vzdělávacího plánu.

Velký rozdíl, který bude zmíněn i v dotazníkovém šetření, je možné nalézt v principu rozvržení vzdělávacího obsahu zeměpisu v České republice a v Sasku. Vzdělávací obsah zeměpisu v Sasku používá princip od lokální dimenze směrem ke globální (tzn. od výuky místní oblasti a Německa, Evropy směrem k ostatním světadílům). V českém učebním plánu je tomu jinak. Není zde sice konkrétně dané rozřazení jednotlivých tematických celků do ročníků druhého stupně základní školy, pokud by však byla následována struktura vzdělávacího obsahu v RVP ZV, bylo by tomu přesně naopak než v Sasku. Začíná se učivem o přírodním obrazu Země a regionech světa, tematický celek Česká republika je řazen až ke konci vzdělávacího obsahu oboru Zeměpis.

6.3.1. Komparace výuky regionální geografie České republiky a výuky regionální geografie Saska

Očekávané výstupy RVP ZV, které patří k učebnímu celku regionální geografie České republiky, se ve velké části shodují s cíli výuky regionální geografie Saska, jež jsou

vyjádřeny v učebním plánu této spolkové země. Podobné jsou si například formulace v obou kurikulárních dokumentech, jež se týkají poznávání místního regionu. Očekávaný výstup z RVP ZV „žák vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy, hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům“ se v saském učebním plánu odráží v cíli „poznat místní krajinu jako přírodní krajinu nebo jako krajinu silně ovlivněnou člověkem“ a poté hlouběji v tematických celcích místní krajina v systému geografických pásem (*Die heimatische Landschaft im System der geographischen Zonen*) a místní kulturní krajina v systému globálního hospodářského a socioekonomického vývoje (*Der heimatische Kulturraum im System globaler wirtschafts- und sozialräumlicher Entwicklungen*), z nichž si žák může v desátém ročníku vybrat. Cílem tohoto učiva je, aby žák poznal model přírodní i kulturní krajiny a aplikoval své všeobecné geografické znalosti na místní krajinu.

S očekávaným výstupem z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání „hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu“ je možné najít částečnou shodu v učivu o nerostném bohatství Saska, kde by žák měl poznat jeho význam a zařazení v hospodářství, a učivu o obyvatelstvu Saska, kde jsou očekávanými cíli aplikace znalostí o věkových pyramidách na obyvatelstvo Saska, její popis a zhodnocení a posouzení aktuálního vývoje obyvatelstva Saska. Podobnost vyučovacích cílů se také nalézá v učebním celku o nížinách a středohoří v Německu, kde by měl žák poznat různorodost přírodních krajin, možnosti zemědělské výroby, těžby nerostných surovin a také další učební celek pátého ročníku, a to vybrané městské aglomerace a hospodářské oblasti a odvětví.

Odráží očekávaného výstupu „lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit“ z RVP ZV je možné najít pouze v látce desátého ročníku saské střední školy místní krajina v systému geografických pásem, kam je zařazeno učivo poloha, velikost a rozdělení Saska (sousední státy a spolkové země, vybraná města, říční síť, rozdělení přírodní krajiny).

Také poslední očekávaný výstup RVP ZV, jež se týká regionální geografie České republiky, „uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států“ má svoji podobu i v saském učebním plánu. Odráží se zde v posledním ročníku, kam je zařazen cíl,

jenž se týká výhod a nevýhod globalizace – pohybu obyvatelstva, toku zboží a informací, světového trhu.

Jak v RVP ZV, tak v saském vzdělávacím plánu je podtržen význam exkurzí. V RVP ZV nalezneme učivo cvičení a pozorování v terénu místní krajiny a geografické exkurze, kde je zmíněn pohyb podle mapy a azimutu, také v učebním plánu pro střední školy v Sasku je zařazen cíl zrealizovat exkurzi v místní krajině, kde je vyzdvižen význam práce s mapou a kompasem.

Obsah učiva regionální geografie České republiky je v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání odrazem jmenovaných očekávaných výstupů žáků. Do značné míry se tak shoduje s učivem regionální geografie Saska tak, jak je vyjádřeno v kurikulárním dokumentu této spolkové země. Zvláštností saských středních škol je možnost výběru povinně volitelných učebních celků v rámci všech ročníků. Tento jev není možné v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání nalézt.

7. Analýza vzdělávacích programů vybraných škol v Plzeňském kraji a ve Svobodném státu Sasko

V následující kapitole předkládané diplomové práce budou analyzovány kurikulární dokumenty školní úrovně jak na základních školách v Plzeňském kraji, tak na odpovídajícím stupni škol, tzn. na středních školách (*Mittelschule*) ve Svobodném státu Sasko. Počet těchto zkoumaných škol byl stanoven na čtyři v obou sledovaných územních celcích. Stejným školám, respektive učitelům zeměpisu na těchto školách, je určeno také dotazníkové šetření, jež bude popsáno v následující kapitole 8.

7.1.11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání

11. základní škola sídlí v Baarově ulici v Plzni v okrese Plzeň – město. Kapacita této školy je 550 žáků, pedagogický sbor je tvořeno 37 zaměstnanci a dvěma vychovatelkami školní družiny. 11. základní škola v Plzni se zaměřuje na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (logopedické a dyslektické třídy) a na vzdělávání žáků pohybově nadaných. Vzdělávací program této školy se nazývá Barevné vzdělávání, což má vyjadřovat různorodost vzdělávání (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání 2011).

Školní vzdělávací program 11. základní školy v Plzni obsahuje dva učební plány pro 2. stupeň. První z nich je určen pro třídy bez specializace, druhý potom pro sportovní třídy. Předmětu zeměpis, jímž se zabývá předkládaná diplomová práce, je v obou těchto učebních plánech přidělen stejný počet hodin. V 6. – 8. ročníku je časová dotace stanovena na dvě hodiny týdně, v 9. ročníku je to již jen jedna hodina za týden (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání 2011).

Veškeré klíčové kompetence žáků, jež jsou stanoveny v RVP ZV, jsou do předmětu zeměpisu na 11. základní škole zařazeny (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání. 2011).

Učivo zeměpisu 6. ročníku se na této škole věnuje nejprve učivu o planetě Země ve vesmíru, dále také o mapách a o přírodních složkách Země. Učivo další části tohoto ročníku se zaměřuje na přírodní krajiny Země a také na tematický celek, jenž se nazývá lidé na Zemi. Poslední části 6. ročníku 11. základní školy se věnují zeměpisu světadílů a oceánů – regionální geografii Austrálie a Oceánie a polárním oblastem (11. základní

škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání. 2011).

Zeměpis v 7. a 8. ročníku této základní školy se také věnuje regionální geografii světadílů a oceánů. V 7. ročníku jsou to konkrétně světadíly Afrika, Amerika, Asie a Atlantský a Indický oceán. V 8. ročníku následuje tematický celek Evropa (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání. 2011).

V další části 8. ročníku je učivo také již věnováno regionální geografii České republiky. Nejprve je zde zařazen učební celek o poloze, rozloze a přírodních charakteristikách České republiky – o absolutní a relativní poloze, vývoji území, mezinárodních organizacích a dopravním významu. Témata přírodní charakteristiky jsou následující: geologie, povrch, klima, vodstvo, půdy, biota a ekosystémy. Tyto učební celky jsou odrazem mnoha očekávaných výstupů žáka, patří mezi ně mimo jiné například: „žák určí absolutní geografickou polohu České republiky“, „vyhodnotí relativní geografickou polohu České republiky podle různých kritérií v evropském a světovém prostoru“, „popíše a přiměřeně hodnotí přírodní poměry ČR (vznik a vývoj reliéfu, horopisné celky, podnebí, vodstvo, půdy, rostlinstvo a živočišstvo)“, „žák uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států“, „k hodnocení a popisu používá obecně zeměpisné a tematické mapy“ nebo „žák zhodnotí stav životního prostředí, vymezí NP a CHKO a pochopí jejich důležitost“ (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání 2011, s. 246).

Dalším tématem regionální geografie České republiky v 8. ročníku 11. základní školy v Plzni je téma společenské charakteristiky České republiky, jež se zabývá obyvatelstvem, sídly, hospodářstvím (strukturou a zaměřením), těžbou nerostných surovin, zemědělstvím, lesním a vodním hospodářstvím, průmyslem (vývojem, tradičními obory a výrobky, postavením na světovém trhu), službami (dopravou, cestovním ruchem, zahraničním obchodem, ...), vědou a výzkumem. Tento učební celek následuje očekávané výstupy, jež jsou stanoveny mimo jiné jako například „žák vyhledá, popíše a zdůvodňuje na mapách největší a nejmenší soustředění obyvatelstva v České republice“, „charakterizuje strukturu obyvatelstva České republiky (věková, národnostní, ...)“, vyhledá na mapách největší a nejvýznamnější sídla v České republice a určí jejich lokalizační faktory“, „žák rozlišuje a porovnává předpoklady, rozmístění a perspektivu hospodářských aktivit v České republice – hospodářství České republiky charakterizuje

z hlediska jednotlivých oblastí (zemědělství, průmysl, služby, ...)", „popíše a přiměřeně hodnotí lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu“ nebo „žák k hodnocení a popisu používá tematické mapy a statistické zdroje dat“ (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání 2011, s. 246, 247).

V tomto ročníku, jenž je věnován výuce regionální geografie České republiky, je zeměpisu přidělena dle ŠVP časová dotace 2 hodiny týdně (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání 2011).

Učivo zeměpisu, jež následuje v posledním 9. ročníku, je věnováno učebním celkům rozdílnosti mezi státy (společné a odlišné znaky států, dělení států podle různých kritérií), tématu globalizace a ochraně přírody a krajiny (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání 2011).

Učivem zeměpisu na 11. základní škole v Plzni, jež se zabývá regionální geografii České republiky, prochází veškerá průřezová témata (tj. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Osobnostní a sociální výchova, Environmentální výchova, Multikulturní výchova, Mediální výchova a Výchova demokratického občana), jež jsou stanoveny v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání 2011).

7.2. Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA

Základní škola Karla Vokáče Strašice se nachází v obci Strašice v okrese Rokycany. Zaměstnáno je zde 16 pedagogů a dvě vychovatelky školní družiny. Název ŠVP této základní školy je ŠIPKA – škola individuálního přístupu k nadání a osobnostnímu rozvoji žáků. Základní škola ve Strašicích nemá žádné specifické zaměření (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

Také školní vzdělávací program ZŠ ve Strašicích obsahuje rozpracovaný učební plán pro 2. stupeň. Zeměpisu je zde přidělena časová dotace 6 hodin z minimální časové dotace pro vzdělávací oblast Člověk a příroda – po jedné hodině v 6. a 8. ročníku a po dvou hodinách v 7. a 9. ročníku. Tato dotace je navýšena z disponibilní časové dotace o jednu hodinu týdně v 6. ročníku. Vyučuje se tak v 6., 7. a 9. ročníku po dvou hodinách,

v 8. ročníku je to pouze jedna hodina týdně (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

Předmětem zeměpis zde prochází veškeré klíčové kompetence žáků, jež jsou určeny v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Objevují se zde také přirozeně některá průřezová témata (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

Učivo 6. ročníku se nejprve zaměřuje na tematické celky přírodní obraz Země – vesmír, krajinná sféra; geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie a regiony světa. Učivo 7. a 8. ročníku je věnováno tématům regiony světa a společenské a hospodářské prostředí. Na základě ŠVP však není jasné, který region světa se probírá ve kterém ročníku. Učivo 8. ročníku se také v závěru věnuje učebnímu celku životní prostředí (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

Výuka zeměpisu v 9. ročníku se věnuje regionální geografii České republiky. Prvním tematickým celkem, jenž se zabývá tímto tématem, je místní region – jeho zeměpisná poloha, kritéria pro vymezení, vztahy k okolním regionům, základní charakteristiky s důrazem na specifika regionu, jež jsou důležitá pro jeho další rozvoj. Tento učební celek je odrazem očekávaných výstupů „žák vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy“ a „žák hodnotí na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům“ (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

Dalším tematickým celkem zeměpisu v 9. ročníku je Česká republika – zeměpisná poloha, členitost, přírodní poměry, obyvatelstvo, hospodářství, sídla, transformační procesy, hospodářské a politické postavení České republiky v Evropě, zapojení do mezinárodní dělby práce a obchodu. Učivo tohoto tematického celku naplňuje následující očekávané výstupy: „žák hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu“ a „žák uvádí příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států“ (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

Posledním tematickým celkem, jenž se zabývá regionální geografii České republiky, je téma regiony ČR – územní jednotky státní správy a samosprávy, kraje,

přeshraniční spolupráce se sousedními státy v euroregionech. Tento učební celek je odrazem očekávaného výstupu „žák lokalizuje na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit“ (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

Poslední část učiva zeměpisu 9. ročníku je věnována tématu terénní geografická výuka, praxe a aplikace, kam patří cvičení a pozorování v terénu místní krajiny, geografické exkurze, a ochrana člověka při ohrožení zdraví a života. Časová dotace předmětu zeměpis, v němž je probírána regionální geografie České republiky, je stanovena podle ŠVP na dvě hodiny týdně (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

Učivem regionální geografie České republiky prochází průřezová témata Osobnostní a sociální výchova (Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA 2007).

7.3. Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání

Základní škola Blatnice se nachází v obci Blatnice v okrese Plzeň – sever. Jedná se o školu rodinného typu, kapacita školy je v současnosti 150 žáků, zaměstnáno je zde 10 pedagogů a jedna vychovatelka školní družiny. „Školní vzdělávací program vychází z koncepce vzdělávání, která se zaměřuje na komunikaci, kooperaci, aktivní a samostatný přístup k učení, kreativitu, práci s informacemi a osvojení sociálních dovedností.“ (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012, s. 9) Základní škola v Blatnici nemá žádné specifické zaměření, důraz je však kladen na výuku cizích jazyků a rozvoj informačních a komunikačních dovedností (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012).

Školní vzdělávací program Základní školy Blatnice podobně jako ostatní ŠVP obsahuje tabulku, kde je podrobně rozpracován učební plán na 2. stupni. Minimální časová dotace pro celou vzdělávací oblast Člověk a příroda je na základě RVP ZV (2007) 22 hodin. Předmětu zeměpis zde byly z tohoto času přiděleny čtyři hodiny – po jedné do každého ročníku. Z důvodu nedostatečnosti této časové dotace byla posílena výuka v 6. ročníku navýšením o jednu hodinu z disponibilní časové dotace, jež je podle RVP ZV (2007) stanovena pro celý druhý stupeň ZŠ na 24 hodin. Zeměpis se tak na této základní

škole vyučuje v 6. ročníku dvě hodiny týdně, v 7. – 9. ročníku po jedné hodině týdně (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012).

Učivem předmětu zeměpis, jak zdůrazňuje ŠVP Základní školy Blatnice, procházejí všechna průřezová témata a také veškeré klíčové kompetence žáků, jež jsou stanoveny v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012).

Do učiva zeměpisu 6. ročníku jsou zde zařazeny tyto učební celky jako geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie, přírodní obraz Země – vesmír, krajinná sféra, a poté již všechny oceány a světadíly Afrika, Austrálie a Oceánie a Antarktis (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012).

Do učiva zeměpisu, jež je vyučováno v 7. ročníku je zařazena regionální geografie dvou světadílů – Ameriky a Asie (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012).

V 8. ročníku Základní školy Blatnice je potom učivo věnováno regionální geografii posledního světadílu – Evropy. Ve druhé části tohoto ročníku je také výuka věnována regionální geografii České republiky, již sleduje předkládaná diplomová práce. První učební celek, jenž je zařazen do tohoto tematického celku, přírodní podmínky ČR v sobě zahrnuje učivo o poloze, tvaru, povrchu a jeho členění, podnebí, teplotách a srážkách, vodstvu, půdě, rostlinstvu a živočišstvu a ochraně přírody České republiky. Přiřazen je mu očekávaný výstup „žák hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry a přírodní zdroje České republiky“ (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012, s. 291).

Druhý učební celek, jenž se v 8. ročníku vyučuje v rámci regionální geografie České republiky, se nazývá obyvatelstvo ČR a zahrnuje v sobě základní údaje, rozdělení obyvatelstva a sídla. Přiřazen je mu očekávaný výstup „žák hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni lidský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu“ (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012, s. 291).

Učivo zeměpisu v 9. ročníku na ZŠ v Blatnici je převážně věnováno regionální geografii České republiky. Je rozděleno do tematických celků. Prvním z nich je hospodářství ČR – průmysl, zemědělství, doprava, služby a cestovní ruch a zahraniční obchod České republiky. Toto učivo naplňuje očekávaný výstup „žák hodnotí a porovnává hospodářský potenciál ČR v evropském a světovém kontextu“ (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012, s. 292).

Druhým tematickým celkem, jenž je věnován regionální geografii České republiky, jsou oblasti ČR – Praha, střední Čechy, jižní Čechy, západní Čechy, severozápadní Čechy, východní Čechy, Vysočina, jižní Morava, střední Morava a ostravsko-slezská oblast. Očekávaných výstupy, jež naplňuje, je zde několik: „žák lokalizuje na mapách jednotlivé kraje ČR a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit“, „žák přiměřeně hodnotí geografické objekty, jevy a procesy v krajinné sféře, jejich určité pravidelnosti, zákonitosti a odlišnosti, jejich výjimečnou souvislost a podmíněnost, rozeznává hranice (bariéry) mezi podstatnými prostorovými složkami v krajině“ a „žák vytváří a využívá osobní myšlenková (mentální) schémata a myšlenkové (mentální) mapy pro orientaci v konkrétních regionech, pro prostorové vnímání a hodnocení míst, objektů, jevů a procesů v nich, pro vytváření postojů k okolnímu světu“ (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012, s. 292).

Výuka zeměpisu se v 9. ročníku věnuje také učivu o místním regionu (zeměpisná poloha, přírodní charakteristika, vztahy k okolním regionům, socioekonomická charakteristika) a ČR a její postavení v Evropě (EU, ČR a mezinárodní organizace, přeshraniční spolupráce se sousedními státy, euroregiony). V prvním případě učivo naplňuje očekávaný cíl „žák vymezí a lokalizuje místní oblast (region) podle bydliště nebo školy“, „hodnotí přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje a vazby místního regionu k vyšším územním celkům“ (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012, s. 293). Ve druhém případě je to pak očekávaný výstup „žák uvádí příklady účasti a působnosti ČR ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států“ (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012, s. 293)

Poslední část učiva 9. ročníku je věnována životnímu prostředí – krajině, jejím typům, vztahu přírody a společnosti, ochraně přírody a životního prostředí, chráněným územím, globálním ekologickým problémům lidstva, aplikaci poznatků do praxe a ochraně člověka při ohrožení zdraví a života (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012).

V 8. i v 9. ročníku, v nichž se předmět zeměpis věnuje regionální geografii ČR, mají podle ŠVP stanovenou časovou dotaci pouze jednu hodinu týdně (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012).

Tematickým celkem regionální geografie České republiky procházejí průřezová témata Environmentální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních

souvislostech, Multikulturní výchova, Mediální výchova a Osobnostní a sociální výchova (Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání 2012).

7.4. Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Tvůrčí škola děti baví

Základní škola Komenského Horažďovice se nachází v obci Horažďovice v okrese Klatovy. Kapacita školy je 570 žáků, počet pedagogických zaměstnanců je v současnosti 25, včetně tří vychovatelek ve školní družině. Základní škola v Horažďovicích je zaměřena na rozšířenou výuku cizích jazyků, sportovní výchovu a hudebně výtvarné činnosti (Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Tvůrčí škola děti baví“ 2012).

Učební plán, který určuje časovou dotaci pro jednotlivé předměty na 2. stupni, přiděluje předmětu zeměpis na 2. stupni celkem 7 hodin týdně – po dvou hodinách v 6., 7. a 8. ročníku, jednu hodinu potom v 9. ročníku (Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Tvůrčí škola děti baví“ 2012).

Učivem předmětu zeměpis na základní školy v Horažďovicích procházejí také veškeré klíčové kompetence žáků, jež jsou stanoveny v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Tvůrčí škola děti baví“ 2012).

Učivo zeměpisu v 6. ročníku na ZŠ Komenského se věnuje tematickým celkům vesmír a planeta Země, mapa a glóbus, přírodní složky a světadíly Afrika, Austrálie, Antarktis a Amerika. V závěru 6. ročníku se zde také objevuje problematika terénní geografické výuky, praxe a aplikace. Zeměpis 7. ročníku je věnován regionální geografii dalších světadílů, a to Asie a Evropy (Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Tvůrčí škola děti baví“ 2012).

Učivo zeměpisu 8. ročníku se věnuje výhradně regionální geografii České republiky, konkrétněji tématům jako povrch, obyvatelstvo, státní občanství ČR, ekonomika, tržní hospodářství, oblasti, globální svět a místní krajina. Toto učivo odráží očekávané výstupy „žák vymezí a lokalizuje místní oblast podle bydliště“, „hodnotí na přiměřené úrovni přírodní a hospodářské poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzuje vazby místního regionu k vyšším územním celkům“, „žák hodnotí a porovnává na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu“, „lokalizuje

na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit“. Posledním očekávaným výstupem tohoto ročníku je: „žák uvádí příklady účasti České republiky ve světových mezinárodních organizacích“ (Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Tvůrčí škola děti baví“ 2012, s. 288). Časová dotace zeměpisu tohoto ročníku, v němž je učivo věnováno regionální geografii České republiky, je podle ŠVP stanovena na dvě hodiny týdně (Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Tvůrčí škola děti baví“ 2012).

Poslední devátý ročník základní školy v Horažďovicích je věnován učebním celkům společenské a hospodářské složky krajiny, politická mapa světa, krajina a životní prostředí a terénní geografická výuka (Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Tvůrčí škola děti baví“ 2012).

7.5.121. Mittelschule „Johann Georg Palitzsch“ Dresden – Schulprogramm

Střední škola „Johann Georg Palitzsch“ se nachází v Drážďanech v městské čtvrti Prohlis. V současnosti školu navštěvuje téměř 300 žáků, kteří jsou vyučováni 31 učiteli. Tato střední škola se zabývá výukou žáků s drobnými specifickými poruchami učení. Pro žáky, jejichž mateřským jazykem není němčina, je zde možnost přípravy na integraci do běžných tříd. 121. střední škola také výrazně podporuje sportovní aktivity žáků, je zapojena do projektu „Produktivní učení“ v Drážďanech (121. Mittelschule „Johann Georg Palitzsch“ Dresden – Schulprogramm 2010).

Školní program této střední školy v Drážďanech neobsahuje žádné informace o výuce regionální geografie Saska ani obecně o předmětu zeměpisu.

7.6. Heinrich-von-Kleist-Mittelschule Lichtenstein – Schulprogramm

Střední škola Heinrich-von-Kleist se nachází ve městě Lichtenstein v okrese Zwickau ve Svobodném státu Sasko. Kapacita této školy je 228 žáků, pedagogický sbor tvoří 24 členů. Tato střední škola nemá žádné zaměření (Heinrich-von-Kleist-Mittelschule Lichtenstein – Schulprogramm 2013).

Školní program střední školy Heinrich-von-Kleist obsahuje kromě úvodní kapitoly pouze dvě další. První z nich má název Naše silné stránky. Zdůrazněna je zde nabídka předmětů rozšiřujících výuku, práce na projektech, účast na soutěžích v odborných

předmětech nebo nabídka celodenních kurzů. Druhá kapitola tohoto školního programu má název Naše hodnoty, zde jsou však pouze velice obecně popsány základní pravidla chování (Heinrich-von-Kleist-Mittelschule Lichtenstein – Schulprogramm 2013).

V tomto školním programu není řešena organizace výuky zeměpisu, její rozsah nebo obsah. Výuka regionální geografie Saska zde tak nejsou nijak konkretizovány.

7.7. Gerhart-Hauptmann-Mittelschule Limbach-Oberfrohna – Schulprogramm

Střední škola Gerhart-Hauptmann se nachází ve městě Limbach-Oberfrohna v okrese Zwickau ve Svobodném státu Sasko. Kapacita této školy je v současné době 243 žáků, učitelský sbor je tvořen 21 učiteli. Tato střední škola není žádného zaměření (Gerhart-Hauptmann-Mittelschule Limbach-Oberfrohna – Schulprogramm 2011).

Školní program střední školy Gerhart-Hauptmann neobsahuje žádné podrobné informace k organizaci výuky, jejímu obsahu nebo rozsahu. Řešena je zde například zařazení mezipředmětového vyučování do jednotlivých ročníků, podporovány jsou přirozeně účasti žáků na různých soutěžích, sportovní nebo umělecké vyžití žáků. Důraz je v tomto školním programu kladen na integraci, výchovu k evropanství a ochraně životního prostředí (Gerhart-Hauptmann-Mittelschule Limbach-Oberfrohna – Schulprogramm 2011).

Ani školní program této sledované střední školy neobsahuje žádné informace k výuce zeměpisu nebo regionální geografie Saska.

7.8. Mittelschule Grimma – Schulprogramm

Střední škola Grimma se nachází ve stejnojmenném městě v okrese Leipzig. Tuto školu navštěvuje v současnosti necelých 400 žáků, pedagogický sbor tvoří 41 členů. Střední škola Grimma nemá žádné zaměření, její důležitou součástí však jsou sportovní a hudební třídy. Podle školního programu je dán velký důraz výběr povolání již od 5. ročníku (Mittelschule Grimma – Schulprogramm 2010).

Školní program střední školy Grimma neobsahuje údaje k organizaci výuky v jednotlivých ročnících, nejsou zde proto ani žádné informace k výuce zkoumaného tématu – regionální geografie Saska.

7.9. Komparace vzdělávacích programů vybraných škol v Plzeňském kraji a ve Svobodném státu Sasko

Základní rozdíl mezi školními vzdělávacími programy základních škol v České republice a školními programy (*Schulprogramme*) ve Svobodném státu Sasko je v jejich samotném charakteru a účelu. Úlohu školních vzdělávacích programů škol v Plzeňském kraji a potažmo celé České republice plní v Sasku jednotné kurikulární dokumenty státní úrovně, které jsou platné pro všechny střední školy této spolkové země (*Lehrplan – Mittelschule*). Zatímco Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání má, jak již bylo podotknuto několikrát výše, charakter více obecný, školní vzdělávací programy jednotlivých škol v celé republice, jež z RVP ZV vycházejí, jsou v rámci dané školy konkrétní. Je zde možné najít organizaci učiva a rozdělení jeho obsahu do jednotlivých ročníků 2. stupně ZŠ. V rámci očekávaných výstupů žáka, jež vycházejí z očekávaných výstupů stanovených v RVP ZV, jsou stanoveny cíle výuky. Konkrétně je v ŠVP určena také časová dotace předmětu zeměpis v každém ročníku, kterou mohou školy přidělit podle vlastního uvážení, povinné je pro ně pouze plnění stanoveného počtu hodin povinné časové dotace na základě stanovení v RVP ZV. Základní školy v Plzeňském kraji i celé České republice tak mají mnohem větší autonomii při výuce a vzdělávání než stejný stupeň škol ve spolkové zemi Sasko.

Zatímco druhý stupeň základních škol v České republice soustřeďuje výuku regionální geografie vlastní země do posledních ročníků, na odpovídajícím stupni škol v Sasku, tj. na středních školách, je tomu právě naopak. Regionální geografie České republiky je na všech zkoumaných základních školách v ČR podle jejich školních vzdělávacích programů vyučována v 8. nebo v 9. ročníku. V 8. ročníku je to na 11. základní škole v Plzni, Základní škole Komenského Horažďovice a částečně také na Základní škole Blatnice, kde je výuka zkoumaného tématu rozdělena mezi 8. a 9. ročník. Výhradně v 9. ročníku potom na Základní škole Karla Vokáče Strašice. Na středních školách v Sasku je výuka regionální výuka Saska naopak vyučována již v prvním roce studia – 5. ročníku. Žáci, kteří se rozhodnou věnovat se studiu zeměpisu jako povinně volitelnému i v posledním 10. ročníku střední školy, mohou toto téma poznat hlouběji a více systematicky. S touto problematikou souvisí také skutečnost, že vzdělávací obsah zeměpisu v Sasku používá princip od lokální dimenze, regionální geografie Saska se zde tak objevuje mezi prvními vyučovacími tématy. Ve výuce zeměpisu v Plzeňském kraji je tomu právě naopak, regionální geografie České republiky je řazena k posledním

vyučovaným učebním celkům na 2. stupni základních škol. V organizaci výuky zkoumaného tématu je tak nalezen velký rozdíl mezi oběma sledovanými zeměmi.

Školní programy středních škol ve Svobodném státu Sasko slouží ke stanovení důležitých bodů své práce, čímž je možné vytvořit profil dané školy.

Analýza učebních celků, které se týkají regionální geografie České republiky a regionální geografie Saska, proběhla z hlediska organizace, obsahu a rozsahu výuky i cílů výuky. Pouze metody a formy vyučování nejsou zpracovány ani ve školních vzdělávacích programech jednotlivých škol Plzeňského kraje, ani ve školních programech saských středních škol.

8. Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření bylo určeno učitelům zeměpisu na vybraných školách v Plzeňském kraji a ve Svobodném státu Sasko. Jak již bylo řečeno výše, dotazníkem byli osloveni učitelé zeměpisu škol, jejichž školní vzdělávací programy byly analyzovány a komparovány v předchozí kapitole. Dotazník pro české i pro saské učitele je možné si prohlédnout v příloze 1 a 2.

Na žádost o vyplnění dotazníku v Plzeňském kraji kladně odpověděli učitelé všech čtyř sledovaných škol. Učitelem zeměpisu 11. základní školy v Plzni, který se zúčastnil dotazníkového šetření, je Mgr. Pavel Červený, učitelem zeměpisu na Základní škole Karla Vokáče Strašice je Mgr. Jitka Brejchová, na Základní škole Blatnice Mgr. Hana Zemanová a na Základní škole Komenského Horažďovice je to Mgr. Martina Polaufová.

Ze čtyř sledovaných středních škol ve Svobodném státu Sasko se podařilo oslovit pouze polovinu. Učiteli, kteří se tak zúčastnili dotazníkového šetření, jsou v tomto případě paní Sabine Wilske ze střední školy Gerhart-Hauptmann ve městě Limbach-Oberfrohna a pan Chmiel ze střední školy Heinrich-von-Kleist ve městě Lichtenstein.

Do dotazníku pro učitele v Plzeňském kraji bylo zahrnuto celkem sedm otázek, do dotazníku pro učitele ve spolkové zemi Sasko je to dotazů osm. Prvních šest otázek bylo totožných jako pro české, tak pro německé učitele, také otázka číslo sedm byla položena podobně, pouze byla přizpůsobena dané zemi. Otázka číslo osm byla do dotazníku pro učitele zeměpisu v Sasku zařazena z důvodu možnosti vybrat si zeměpis v 10. ročníku střední školy pouze jako jeden ze dvou povinně volitelných předmětů.

Na první otázku, jež se týkala dostatečného zařazení geografického vzdělávání v kurikulárních dokumentech státní i školní úrovně, odpověděli všichni dotázaní učitelé v Česku i v Sasku shodně ano. Pouze paní Wilske ze střední školy Limbach-Oberfrohna podotkla, že ve školním programu jejich školy je tato problematika řešena méně. Na základě analýzy tohoto školního programu je možné říci, že není řešena vůbec.

Odpovědi na druhou otázku, která se týkala toho, zda je věnována dostatečná pozornost regionální geografii České republiky (Saska v případě německých učitelů) v kurikulárních dokumentech daných zemí, byly shodné s odpověďmi prvními. Podle všech dotázaných tak geografickému vzdělávání i konkrétně tématu regionální výuka České republiky nebo regionální geografie Saska je v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, školních vzdělávacích programech daných škol i učebním plánu pro střední školy v Sasku (*Lehrplan – Mittelschule*) věnována dostatečná pozornost.

Třetí otázka, byla zaměřena na časovou dotaci zeměpisu v jednotlivých ročnících 2. stupně základní školy a odpovídajícího stupně škol v Sasku. Pan učitel Červený, paní učitelky Zemanová i Polaufová se shodli na potřebě vyšší hodinové dotace za týden. Paní učitelka Brejchová stejně jako paní Wilske považuje za odpovídající dvě hodiny týdně. Pouze pro pana Chmiela ze střední školy ve městě Lichtenstein jsou časové dotace ve všech ročnících (i jednohodinová týdenní dotace) v pořádku. V ročnících, v nichž se výuka zeměpisu věnuje regionální geografii České republiky, má pouze na Základní škole Blatnice zeměpis pouze jednohodinovou dotaci týdně. Podle dotázané vyučující na této škole tak není možné všechna témata probrat důkladně. Ostatní školy se regionální geografii vlastního území mohou věnovat v předmětu zeměpis dvě hodiny týdně.

Čtvrtá otázka dotazníku byla zformulována následovně „Jakou váhu přikládáte Vy regionální geografii České republiky (Saska) ve výuce zeměpisu?“, odpovědi respondentů byly téměř totožné. Výuka tohoto tematického celku je podle nich značně důležitá, ne však více než ostatní učební celky předmětu zeměpis.

Odpovědi na pátou otázku v dotazníku se u jednotlivých učitelů značně lišily. Shodně odpověděli pan magistr Červený z 11. ZŠ v Plzni a paní magistra Zemanová ze základní školy v Blatnici. Nejdůležitějším učivem sledovaného učebního celku jsou podle nich regiony ČR, protože zde dochází k syntéze předchozích obecných kapitol. Paní učitelka Brejchová ze základní školy ve Strašicích považuje za nejdůležitější fyzickou geografii České republiky, naopak za nejméně důležité téma průmyslu a průmyslových podniků, jelikož zde dochází k častým změnám. Podle paní magistry Polaufové ze základní školy v Horažďovicích je naopak nejdůležitějším učivem zkoumaného učebního celku socioekonomická geografie. Podobně také paní Wilske ze školy ve městě Limbach-Oberfrohna považuje za nejvýznamnější ekonomickou geografii Saska. Pro pana Chmiela ze školy Lichtenstein je důležitým tématem postavení regionální geografie Saska ve srovnání s ostatními spolkovými zeměmi Německa.

Na šestou otázku, jež se týkala zařazení vyučovacích metod a forem do výuky regionální geografie České republiky, odpovídali všichni dotazovaní učitelé podobně. Využívají různorodé metody, jako příklad uváděli výklad, přednášku, samostatnou práci žáků, exkurzi, názornou demonstraci, interaktivní prezentaci, pokus, práci se slepou mapou, tabulkami, obrázky a další. Pouze paní magistra Brejchová ze základní školy ve Strašicích i paní Wilske ze střední školy Gerhart-Hauptmann se věnovaly také formám výuky – obě využívají frontální výuky, skupinovou či kooperativní práci. Tato otázka byla do dotazníku zařazena zejména z toho důvodu, že informací k vyučovacím metodám

a formám je v kurikulárních dokumentech státní i školní úrovni velmi malé nebo žádné množství.

Na sedmou otázku, která je v Plzeňském kraji věnována rozvržení výuky zeměpisu na 2. stupni základní školy (jejímu směřování od globální k lokální dimenzi), odpověděli všichni respondenti kladně. Otázka pro učitele zeměpisu ve spolkové zemi Sasko zněla naopak, tj. směřování výuky od lokální směrem ke globální dimenzi, její respondenti však také odpověděli kladně.

Poslední osmá otázka byla určena pouze pro učitele ve spolkové zemi Sasko. Narážela na zařazení předmětu zeměpis do posledního ročníku střední školy pouze jako povinně volitelného. Učivo tohoto ročníku je věnováno regionální geografii Saska, všichni žáci ho však nemusejí absolvovat. Učitelé zeměpisu v tomto regionu se však podle odpovědí dotazovaných respondentů věnují regionální geografii Saska již v 5. ročníku střední školy.

Odpovědi všech dotazovaných respondentů jsou si do značné míry velice podobné. Významnější rozpor nastal pouze v otázce číslo tři a otázce číslo 5. Třetí dotaz se věnoval časové dotaci předmětu zeměpis, podle některých učitelů je dostačující, podle jiných by však měla být navýšena. Pátá otázka byla zaměřena na výběr nejdůležitějšího učiva regionální geografie Česka a regionální geografie Saska pro žáky, z pochopitelných důvodů, tzn. na základě osobních preferencí konkrétního učitele, se odpovědi výrazně lišily.

Zajímavosti jsou otázky číslo sedm a jejich odpovědi. Tázaným učitelům v Plzeňském kraji vyhovuje více rozložení výuky od dimenze globální směrem k lokální, u učitelů v Sasku je tomu přesně naopak.

Pozoruhodným se jeví také fakt, že v soustavě kurikulárních dokumentů obou sledovaných zemí se nacházejí výrazné rozdíly, žádný z učitelů však k samotnému systému své země nemá žádné připomínky. Lze tak předpokládat jejich spokojenost s danou situací, jelikož je jistě možné najít kladné i záporné stránky obou těchto systémů.

9. Závěr

Předkládaná diplomová práce si vymezila dva hlavní cíle. Prvním z nich byla analýza geografického vzdělávání v České republice a geografického vzdělávání ve Svobodném státu Sasko se zaměřením na výuku regionální geografie České republiky na druhém stupni základní školy a na výuku regionální geografie Saska na odpovídajícím stupni školy. Druhým hlavním cílem této práce je následné srovnání zjištěných údajů a nalezení shodných nebo rozdílných znaků v obou systémech geografického vzdělávání.

K naplnění těchto cílů vedlo několik dílčích kroků. Prvním z nich byla analýza struktury a organizace vzdělávání v České republice a ve spolkové zemi Sasko, jež vedla k nalezení vzájemně si odpovídajících všech stupňů škol. V dalších krocích byly analyzovány kurikulární dokumenty obou sledovaných zemí, a to jak státní úrovně, tzn. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a učební plán pro saské střední školy (*Lehrplan – Mittelschule*), tak školní úrovně, tzn. školní vzdělávací programy škol v Plzeňském kraji a školní programy saských škol (*Schulprogramm*). Systém těchto dokumentů se jevil v počátku jako stejný, významný rozdíl však byl nalezen v jejich charakteru a účelu. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je obecným, rámcovým dokumentem, jehož konkretizací v rámci podmínek jednotlivých škol je školní vzdělávací program. Naopak vzdělávací plán pro střední školy v Sasku (*Lehrplan – Mittelschule*) je jednoznačně daný a konkrétní. Školní programy jednotlivých škol (*Schulprogramm*) pak slouží pouze ke stanovení důležitých bodů a možné profilace školy.

Diplomová práce svoji pozornost směřovala k výuce regionální geografie České republiky a regionální geografie Saska na nižším sekundárním stupni vzdělávání (ISCED 2) v daných zemích. Cíle i obsah učiva obou témat jsou si v mnoha bodech velice podobné, důležitost je také přisuzována ve všech kurikulárních dokumentech stejným metodám vyučování. Formy vyučování nejsou v žádném dokumentu řešeny, zůstávají tak plně v kompetenci učitele. Organizace výuky, která je stanovena v České republice v ŠVP a v Sasku v učebním plánu (*Lehrplan – Mittelschule*), je rozdílná v obou zemích. Výuka zeměpisu se v ČR věnuje regionální geografii tohoto státu až v posledních ročnících, v Sasku je naopak výuce regionální výchovy této země věnován již první ročník střední školy. Předmět zeměpis v posledním ročníku, který se tomuto učivu věnuje, je pouze povinně volitelný, všichni žáci ho tak nemusejí absolvovat. Časová dotace se v ČR pohybuje mezi jednou až dvěma hodinami výuky zeměpisu týdně, v Sasku jsou to jednotně stanovené dvě hodiny týdně.

K doplnění všech výše uvedených analýz a komparací sloužilo dotazníkové šetření, jež bylo určeno učitelům zeměpisu na školách v obou sledovaných zemích. Jeho úkolem bylo doplnit poznatky o problematice výuky regionální geografie vlastních států v konkrétních podmínkách jednotlivých škol. Zúčastnili se jej čtyři učitelé v rámci Plzeňského kraje a 2 učitelé Svobodného státu Sasko. Ačkoli na základě komparací byly nalezeny výrazné rozdíly mezi soustavou kurikulárních dokumentů i mezi systémem geografického vzdělávání v obou zemích, jejich odpovědi na stejně zadané dotazy byly do značné míry podobné.

Oba hlavní cíle i dílčí cíle předkládané diplomové práce, které byly stanoveny v úvodu, se podařilo splnit. V rámci výuky regionální geografie zkoumaných území byly nalezeny jak podobné, tak značně odlišné charakteristiky.

10. Resumé

This diploma thesis compares geographical education in the Czech republic and Saxony, specifically focuses on teaching regional geography of both countries. Education systems of the Czech republic and Saxony were analyzed and subsequently compared. Then there are extensively examined curriculum documents of both countries at state and school level. For analysis school education programs were chosen four primary schools in Pilsen region and same amount of schools of appropriate level of education in Saxony. Each curriculum documents from both countries were compared. In conclusion was made questionnaire survey which was designed for geography teachers on selected schools. Significant differences were found between both systems and curriculum documents of the Czech republic and Saxony.

11. Literatura a zdroje

Brdek, M., Vychová, H. 2004. Evropská vzdělávací politika. Praha: ASPI Publishing, 168 s. ISBN 80-86395-96-0.

Eurydice. 2008/2009. Organizace vzdělávací soustavy České republiky [online]. EACEA – Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast, 364 s. [cit. 11. 11. 2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-vzdelavani-v-cr>>.

Eurydice. 2009/2010. Struktury systémů vzdělávání a odborné přípravy v Evropě – Česká republika [online]. EACEA – Výkonná agentura pro vzdělávání, kulturu a audiovizuální oblast, 65 s. [cit. 26. 2. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-vzdelavani-v-cr>>.

Eurypedia. 2013. Deutschland – Überblick [online]. European Encyclopedia on National Education Systems [cit. 28. 4. 2013]. Dostupné z WWW: <<https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Deutschland:%C3%9Cberblick>>.

Heřmanová, V. a kol. 1997. Německo-český oborový slovník. 1.vyd. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 150 s. ISBN 80-86067-05-X.

Hielscher, A., Šebestová, H. 2006. Das Schulsystem in Bayern, Sachsen und der Tschechischen Republik mit Glosar/ Školská soustava v Bavorsku, v Sasku a v České republice s glosářem [online]. Euregio Egrensis [cit. 19. 12. 2010]. Dostupné z WWW: <www.euregio-egrensis.de/presse/leitfaden_schulsysteme.pdf>.

Ježková, V., Kopp, B. von, Janík, T. 2008. Školní vzdělávání v Německu. 1.vyd. Praha: Karolinum, 224 s. ISBN 978-80-246-1558-5.

Lehrplan – Mittelschule – Geographie. 2009. Radebeul: Sächsischen Bildungsinstitut, 36 s. [online, cit. 10. 4. 2013]. Dostupné z WWW: <http://www.bildung.sachsen.de/apps/lehrplandb/downloads/lehrplaene/lp_ms_geographie_2009.pdf>.

Maňák, J., Janík, T., Švec, V. 2008. Kurikulum v současné škole. 1.vyd. Brno: Paido, 127 s. ISBN 978-80-7315-175-1.

MŠMT. 2012. Školská reforma – harmonogram [online, cit. 13. 10. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/harmonogram>>.

Průcha, J. 1999. Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů. 1.vyd. Praha: Portál, 320 s. ISBN 80-7178-290-4.

Průcha, J. 2002. Moderní pedagogika. 2.vyd. Praha: Portál, 488 s. ISBN 80-7178-631-4.

Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. 2009. Pedagogický slovník. 6.vyd. Praha: Portál, 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV). 2007. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 136 s. [online, cit. 11. 11. 2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani>>.

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální (RVP ZŠS). 2008. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 110 s. [online, cit. 11. 11. 2011]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani-pro-zaky-se-specialnimi-vzdelavacimi-potrebami>>. ISBN 978-80-87000-25-0.

Sächsische Staatskanzlei. 2013. Verwaltungsvorschrift des Sächsischen Staatsministeriums für Kultus und Sport über Lehrpläne und Stundentafeln für Grundschulen, Förderschulen, Mittelschulen, Gymnasien (Sekundarstufe I), Abendmittelschulen, Abendgymnasien und Kollegs (jeweils Vorkurs und Einführungsphase) und allgemeinbildende Schulen im sorbischen Siedlungsgebiet im Freistaat Sachsen (VwV Stundentafeln) [online, cit. 17. 4. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.revosax.sachsen.de/Details.do?sid=8941213972344&jtyp=akt&jlink=xanl>>.

Sächsisches Bildungsinstitut. 2013. Lehrpläne und Arbeitsmaterialien [online, cit. 15. 4. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.bildung.sachsen.de/1745.htm>>.

Seebauer, R., Maňák, J. 1999. Německo-anglicko-český pedagogický slovník. Brno: Paido, 175 s. ISBN 80-85931-74-5.

Staatsministerium für Kultus. 2008. Schulgesetz für den Freistaat Sachsen, 52 s. [online, cit. 10. 5. 2013]. Dostupné z WWW: <http://www.sachsen-macht-schule.de/pdf/br_schulgesetz.pdf>.

Staatsministerium für Kultus. 2012. Schule und Ausbildung [online, cit. 31. 12. 2012]. Dostupné z WWW: <<http://www.schule.sachsen.de>>.

Staatsministerium für Kultus. 2013a. Stundentafeln [online, cit. 15. 4. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.bildung.sachsen.de/5820.htm>>.

Staatsministerium für Kultus. 2013b. Schulprogrammarbeit [online, cit. 10. 5. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.bildung.sachsen.de/3749.htm>>.

Vališová, H., Kasíková, H. a kol. 2007. Pedagogika pro učitele. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 402 s. ISBN 978-80-247-1734-0.

UNESCO. 1997. International Standard Classification of Education ISCED 1997 [online, cit. 30. 12. 2012]. Dostupné z WWW: <http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm>.

11.1. Školní vzdělávací programy

11. základní škola Plzeň – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání – Barevné vzdělávání. 2011, 289 s.

Základní škola Blatnice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání. 2012, 378 s.

Základní škola Karla Vokáče Strašice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání ŠIPKA. 2007.

Základní škola Komenského Horažďovice – Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání „Tvůrčí škola děti baví“. 2012, 406 s.

121. Mittelschule „Johann Georg Palitzsch“ Dresden – Schulprogramm. 2010, 8 s.

Gerhart-Hauptmann-Mittelschule Limbach-Oberfrohna – Schulprogramm. 2011, 16 s.

Heinrich-von-Kleist-Mittelschule Lichtenstein – Schulprogramm. 2013.

Mittelschule Grimma – Schulprogramm. 2010, 7 s.

12. Přílohy

Příloha 1: Dotazník pro učitele zeměpisu na základních školách v Plzeňském kraji

Vážený pane učiteli,

ráda bych Vás požádala o vyplnění přiloženého dotazníku, který je součástí mé diplomové práce. Tato práce vzniká na Katedře geografie Západočeské univerzity v Plzni, vedoucím práce je doc. PaedDr. Jaroslav Dokoupil, Ph.D. Cílem diplomové práce je srovnání výuky zeměpisu v Plzeňském kraji a ve spolkové zemi Sasko. Tento dotazník je proto určen učitelům zeměpisu na 2. stupni základních škol a odpovídajícím stupni škol v Sasku. Z těchto důvodů bych Vás chtěla požádat o vyplnění přiloženého dotazníku. Velice mi tím pomůžete.

Předem děkuji za Váš čas a zájem, s pozdravem Bc. Gabriela Kostová.

1. Je podle Vás geografickému vzdělávání ve vzdělávacích programech (RVP pro základní vzdělávání, ŠVP Vaší školy) věnována dostatečná pozornost?
2. Je podle Vás věnována dostatečná pozornost regionální geografii České republiky ve vzdělávacích programech (RVP pro základní vzdělávání, ŠVP Vaší školy)?
3. Myslíte si, že by bylo vhodné přidělit předmětu zeměpis vyšší hodinovou dotaci v jednotlivých ročnících na 2. stupni?
4. Jakou váhu přikládáte Vy regionální geografii České republiky ve výuce zeměpisu?
5. Které učivo z regionální geografie České republiky považujete za nejdůležitější pro žáky?
6. Které vyučovací metody a formy při výuce regionální geografie Česká republika jsou podle Vás pro žáky nejpřínosnější? Které metody a formy využíváte nejčastěji?
7. Vyhovuje Vám rozvržení výuky zeměpisu na Vaší škole, jež směřuje od globální k lokální dimenzi (od výuky obecného zeměpisu a regionální geografie světa až k výuce regionální geografie České republiky)?

Příloha 2: Dotazník pro učitele zeměpisu na středních školách v Sasku

Sehr geehrte/r Frau/Herr .....,

ich möchte Sie um eine Mitarbeit bitten. Es handelt sich um eine Ausfüllung des beiliegenden Fragebogens, der ein Bestandteil meiner Diplomarbeit ist. Die Diplomarbeit entsteht an Lehrstuhl für Geografie an der Westböhmischen Universität in Pilsen. Der Betreuer der Arbeit ist doc. PaedDr. Jaroslav Dokoupil, Ph.D. Das Ziel der Arbeit ist eine Vergleichung des Unterrichts im Pilsner Landeskreis und in dem Bundesland Sachsen. Der Fragebogen ist also für Lehrer des Faches „Geographie“ in Mittelschulen in Sachsen und in Schulen der gleichen Stufe im Pilsner Landkreis bestimmt. Aus diesen Gründen möchte ich Sie bitten, ob ein Geographielehrer in Ihrer Schule den beiliegenden Fragebogen ausfüllen könnte. Es würde für mich sehr förderlich.

Ich danke Ihnen im Voraus für Ihre Mitarbeit. Mit freundlichen Grüßen Gabriela Kostová

1. Wird Ihrer Meinung nach der geographischen Bildung eine genügende Aufmerksamkeit im Lehrplan für die Mittelschule und im Schulprogramm Ihrer Schule gewidmet?
2. Wird Ihrer Meinung nach der Regionalgeographie des Bundeslands Sachsen im Lehrplan für die Mittelschule (oder im Schulprogramm Ihrer Schule) eine genügende Aufmerksamkeit gewidmet?
3. Meinen Sie, dass es angezeigt wäre, die Anzahl der Stunden des Faches Geographie in einzelnen Studienjahren der Mittelschule zu erhöhen?
4. Wie großes Gewicht beilegen Sie persönlich der Regionalgeographie des Bundeslands Sachsen im Geographieunterricht?
5. Welchen Lernstoff der Regionalgeographie des Bundeslands Sachsen halten Sie für den wichtigsten?
6. Welche Unterrichtsmethoden und –formen finden Sie im Unterricht der Regionalgeographie des Bundeslands „Sachsen“ als förderlich? Welche Methoden und Formen anwenden Sie am meisten?
7. Passt Ihnen die Einteilung des Lehrplans in Geographie in sächsischen Mittelschulen, der von der lokalen zu der globalen Ebene gerichtet wird?
8. Legen Sie Wert auf Regionalunterricht Sachsens schon im fünften Schuljahr?